

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO IN
OBNOVLJIVE GOZDNE VIRE

Jernej AVSENEK

**ANALIZA LOVSKOGOJITVENEGA
NAČRTOVANJA NA PRIMERU GORENJSKEGA
LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO IN OBNOVLJIVE GOZDNE VIRE

Jernej AVSENEK

ANALIZA LOVSKOGOJITVENEGA NAČRTOVANJA NA PRIMERU
GORENJSKEGA LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

ANALYSIS OF HUNTING-MANAGEMENT PLANNING BASED ON THE
EXAMPLE OF THE GORENJSKA HUNTING ADMINISTRATION
REGION

GRADUATION THESIS

University studies

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija gozdarstva in obnovljivih gozdnih virov. Opravljeno je bilo na Katedri za varstvo gozdov in ekologijo prostoživečih živali Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Komisija za študijska in študentska vprašanja Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire je za mentorja imenovala prof. dr. Miha Adamiča in za recenzenta izr. prof. dr. Andreja Bončino.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik:

Član:

Član:

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisani se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddal v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Jernej Avsenek

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	DN
DK	GDK 156(043.2)=163.6
KG	lovnogospodarsko načrtovanje/Gorenjsko lovsko upravljavsko območje/Zavod za gozdove Slovenije/Slovenija
KK	
AV	AVSENEK, Jernej
SA	ADAMIČ, Miha (mentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Večna pot 83
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire
LI	2005
IN	ANALIZA LOVSKOGOJITVENEGA NAČRTOVANJA NA PRIMERU GORENJSKEGA LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	III, 70 str., 18 pregl., 9 sl., 36 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	V delu smo analizirali upravljanje s populacijami divjadi v Gorenjskem lovsko upravljavskem območju. Predstavili smo zakonsko ureditev tega področja v preteklosti in danes. Načrtovanje upravljanja z divjadjo je bilo v preteklosti v pristojnosti lovskih organizacij, danes pa upravljavske načrte izdeluje Zavod za gozdove Slovenije. Lovsko upravljavsko načrtovanje danes temelji na kontrolni metodi, pri tem pa uporablja kazalnike stanja populacij divjadi in njenega okolja. Za stanje populacij divjadi se uporabljajo analize podatkov, pridobljenih pri odvzemu divjadi, za analizo okolja divjadi pa metoda popis gozdnega mladja. Kot slabost obstoječega upravljanja z živalskim svetom navajamo ločeno obravnavo lovnih in nelovnih živalskih vrst. Poudarili smo še nujnost združitve gospodarjenja z gozdnim prostorom in živalskim svetom.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Gt
DC FDC 156(043.2)=163.6
CX Hunting-management planing/Gorenjska hunting administration region/Slovenia
Forest Service/Slovenia
CC
AU AVSENEK, Jernej
AA ADAMIČ, Miha (supervisor)
PP SI-1000 Ljubljana, Večna pot 83
PB University of Ljubljana, Biotechnical faculty, Department of forestry and renewable
forest resources
PY 2008
TI ANALYSIS OF HUNTING-MANAGEMENT PLANNING BASED ON THE
EXAMPLE OF THE GORENJSKA HUNTING ADMINISTRATION REGION
DT Graduation thesis (University studies)
NO IV, 70 p., 18 tab., 9 fig., 36 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Our thesis provides an analysis of game population management in the Gorenjska
hunting administration region. We presented legal regulation of this area in the past
time and nowadays. Game management planning used to be under the authority of
hunting organizations, but today management plans are made by Slovenia Forest
Service. Hunting-management planning is today based on a control method, using
the status indicators of game population and its environment. The status of game
population is estimated according to analysis of data obtained by taking the animals,
while the environment of the game is analyzed according to saplings inventory
method. We indicate the separate treatment of huntable and non-huntable animal
species as the downside of the existing animal life management. We also
emphasized the necessity of merging the management with forest land and animal
life.

KAZALO VSEBINE

	Str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	III
KEY WORDS DOCUMENTATION	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALOPREGLEDNIC	VII
KAZALO SLIK	IX
1 UVOD	1
2 Zgodovina Lovnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji:	3
3 Današnja ureditev lovno gospodarskega načrtovanja v Republiki Sloveniji	5
3.1 <i>Predpisi, ki urejajo lovno gospodarsko načrtovanje</i>	5
3.2 <i>Lovno gospodarsko načrtovanje – ureditev</i>	6
3.2.1 Opredelitev lovno gospodarskega načrtovanja	6
3.2.2 Prostorski okviri lovno gospodarskega načrtovanja	7
3.2.3 Nosilec načrtovanja	7
3.2.4 Vrste načrtov	8
3.2.5 Vsebina načrtov	8
3.2.5.1 Dolgoročni načrt lovsko upravljavskega območja	8
3.2.5.2 Letni načrt lovsko upravljavskega območja	11
3.2.5.3 Letni načrt lovišča in lovišča s posebnim namenom	14
3.2.6 Postopek izdelave in sprejemanja načrtov	15
3.2.7 Spremembe načrtov upravljanja	16
4 Lovnogospodarsko načrtovanje na območju LUO Gorenjske	17
4.1 <i>Lovno gospodarsko načrtovanje v območju v preteklosti</i>	17
4.1.1 Gorenjsko lovskogojitveno območje	17
4.2 <i>Lovno gospodarsko načrtovanje v območju danes</i>	20
4.2.1 Območje LUO	20
4.2.1.1 SPLOŠNI PODATKI O LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU	20
4.2.1.2 KRAJINSKO EKOLOŠKE ZNAČILNOSTI LUO	21
4.2.1.3 ŽIVALSKO VRSTE	23
4.2.1.4 LOVIŠČA V LUO	23

4.2.2	Pridobivanje podatkov za pripravo načrta	24
4.2.3	Metode in načini izdelave posameznih delov načrtov	25
4.2.3.1	Naravovarstvene smernice	25
4.2.3.2	Življenjsko okolje divjadi	26
4.2.3.3	Presoja naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem	26
4.2.3.4	Vlaganja (ukrepi) v življenjsko okolje divjadi	32
4.2.3.5	Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi	40
4.2.3.6	Ekološke enote pri upravljanju s populacijami	41
4.2.3.7	Usmeritve za trajnostno gospodarjenje z divjadjo	43
4.2.3.8	Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi	44
5	RAZPRAVA IN SKLEPI	61
5.1	<i>Upravljanje z divjadjo kot sestavnim delom gozdnih ekosistemov</i>	61
5.2	<i>Prostorski okviri</i>	62
5.3	<i>Nosilec načrtovanja</i>	63
5.4	<i>Koncept načrtovanja</i>	64
6	POVZETEK	66
7	VIRI	68
	ZAHVALA	

KAZALO PREGLEDNIC

	Str.
Preglednica 2: Raba zemljišč v Gorenjskem lovsko upravljavskem območju (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007)	22
Preglednica 3: Izplačane škode (v EUR) od divjadi v LUO Gorenjske (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 41, Letni lovsko upravljavski..., 2007: 18). ...	27
Preglednica 4: Izplačane škode (v SIT) v LUO Gorenjske v letu 2006 (Vir: Letni lovsko upravljavski..., 2007: 18).....	28
Preglednica 5: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 38)	31
Preglednica 6: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo za načrtovanje pri srnjadi (Navodila za usmerjanje..., 2005: 1).....	44
Preglednica 7: Pregled značilnosti realizacije načrtov odstrela srnjadi v LUO Gorenjske po ekoloških enotah v letu 2005 (Letni lovsko upravljavski..., 2006: 28)	45
Preglednica 8: Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema srnjadi po številu in strukturi v LUO Gorenjske (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 51)	45
Preglednica 9: Telesne mase in mase trofej srnjakov v LOU Gorenjske (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 51)	46
Preglednica 10: Analiza trendov prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja srnjakov po ekoloških enotah v letih od 1996 do 2005 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 56)	47
Preglednica 11: Primerjava prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja srnjakov med prostorskimi enotami v letu 2005 (Letni lovsko upravljavski..., 2006: 32)	48
Preglednica 12: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo za načrtovanje pri jelenjadi (Navodila za usmerjanje..., 2005: 4).....	50

Preglednica 13: Indeks povečevanja odstrela in izgub jelenjadi v obdobju 1997-2005 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 68).....	51
Preglednica 14: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo pri načrtovanju pri gamsu (Navodila za usmerjanje...,2005: 8).....	54
Preglednica 15: Delež in struktura izgub v letu 2006 (Letni lovsko upravljavski..., 2007: 52).....	54
Preglednica 16: Izgube gamsa v LUO Gorenjske po vzrokih v letih 2002 – 2006 (Letni lovsko upravljavski..., 2007: 58)	55
Preglednica 17: Starostni n spolni razredi se uporabljajo za načrtovanje pri divjem prašiču (Navodila za usmerjanje...,2005: 14).....	56
Preglednica 18: Plan odstrela divjih prašičev za leto 2007 v karavanškem delu LUO Gorenjske (Letni lovsko upravljavski..., 2007).	58

KAZALO SLIK

	Str.
Slika 1: Letni odstrel srnjadi Gorenjskem lovskogojitvenem območju	18
Slika 2: Letni odstrel jelenjadi v Gorenjskem lovskogojitvenem območju.....	18
Slika 3: Lega Gorenjskega lovsko upravljaljskega območja v Sloveniji	21
Slika 4: Lovišča in lovišča s posebnim namenom v LUO Gorenjske (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 26)	24
Slika 5: Škode od jelenjadi: obgrizanje v zimskem času na pravem kostanju	29
Slika 6: Stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 38)	30
Slika 7: Ekološke enote pri upravljanju z divjadjo in lovišča ter lovišča s posebnim namenom v Gorenjskem lovsko upravljaljskem območju (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 26)	42
Slika 8: Odvzem jelenjadi po loviščih v LUO Gorenjske (povprečje lovskih let 2003 do 2005, (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 69).....	51
Slika 9: Škode in odvzem divjih prašičev v LUO Gorenjske v letih 1997 - 2006 (Letni lovsko upravljaljski..., 2007).	57

1 UVOD

Predmet lovsko upravljavskega načrtovanja so lovne vrste prosto živečih divjih živali, ki so kot element zoocenoze sestavni del gozdnih ekosistemov. Ali kot je bilo zapisano že v lovskem zakonu iz leta 1976, divjad je sestavni in nepogrešljivi del gozda, ki vpliva tudi na negozdni prostor (Zakon o varstvu ..., 1976).

V preteklosti so upravljanje z divjadjo imenovali gojitev divjadi, ki je imela za cilj predvsem čim večje število divjadi na majhni površini in tako ustvarjanje boljših pogojev za lov. Večina pozornosti se je takrat posvečala majhnemu številu za lov zanimivih vrst, kot so srnjad, jelenjad in gams. Med drugim je vključevala tudi zatiranje naravnih sovražnikov lovne divjadi in je celo ločevala koristno (plemenito) divjad in škodljivce ter roparje (Perko, 1989).

Vendar tudi stanje posameznih vrst divjadi v preteklosti ni bilo le rezultat upravljanja z njimi s strani lovskih organizacij, temveč je nanj bolj vplivalo gospodarjenje z gozdovi in s kmetijskim prostorom (Adamič, 1987).

Načrtovanje upravljanja z lovnimi vrstami prosto živečih živali je v Sloveniji z Zakonom o gozdovih iz leta 1993 prišlo v pristojnost javne gozdarske službe, pred tem pa je bilo v pristojnosti lovskih organizacij. In predvsem iz časov pred sprejetjem tega zakona je poznanih veliko konfliktov med lovstvom in gozdarstvom predvsem zaradi z nosilnimi zmogljivostmi svojega okolja neuskklajenih populacij velikih kopitarjev, predvsem jelenjadi. Takrat je predvsem gozdarstvo očitalo lovstvu umetno vzdrževanje prevelikih gostot za lov zanimivih vrst divjadi, ki so zato povzročale škodo v gozdovih. Gozdarstvo je bili takrat organizirano v obliki gozdnih gospodarstev, ki so bila gospodarske družbe in so zato gozd gledale predvsem z vidika proizvodnje lesa, zato je bila živalska komponenta gozda pri gospodarjenju z gozdovi večinoma zapostavljena (Papež, 1994). Lahko bi rekli, da je šlo za nepovezano obravnavo dveh vlog gozdov, kar je skregano z ekosistemsko naravo gozda in zato neuspešno (Gašperšič, 1988).

Danes gozdarstvo, organizirano v javni gozdarski službi, usmerja in načrtuje gospodarjenje z gozdovi po načelih mnogonamenskosti in celostno obravnava gozdne ekosisteme. Javna gozdarska služba (ZGS) izdeluje poleg gozdnogospodarskih načrtov tudi načrte upravljanja s populacijami prostoživečih divjih živali, ki jih medsebojno usklajuje z namenom uravnavanja odnosov med divjadjo in ostalimi cilji pri gospodarjenju z gozdovi.

To pa marsikje pomeni zmanjšanje števila divjadi, kar ponekod pri upravljavcih lovišč sproža nestrinjanje in nasprotovanje. Iz lovskih vrst je pogosto slišati očitke o, po njihovem mnenju, načrtovanem previsokem številu odstrela posameznih vrst divjadi, ki ga določa ZGS. Pa tudi o tem, da se načrtuje »iz pisarne«, brez poznavanja dejanskega stanja v naravi.

V diplomskem delu bomo zato poskušali na podlagi primera lovsko upravljavskega območja (LUO) Gorenjske predvsem prikazati način dela pri načrtovanju upravljanja z divjadjo, nekoliko osvetliti preteklo dogajanje na področju in podati kritično oceno načina lovsko upravljavskega načrtovanja. Zaradi boljšega razumevanja današnjega stanja bomo predstavili zgodovino upravljanja z divjadjo na ozemlju republike Slovenije in pregledali aktualno zakonodajo, ki uravnava to področje. V študiji primera upravljanja z divjadjo na območju LUO Gorenjske bomo najprej predstavili območje in preteklo dogajanje na področju upravljanja z divjadjo v tem območju. Z analizo lovsko upravljavskih načrtov območja bomo prikazali tehniko načrtovanja in upravljanje z divjadjo na koncu tudi kritično ovrednotili.

2 ZGODOVINA LOVNOGOSPODARSKEGA NAČRTOVANJA V SLOVENIJI:

Prve predpise, imenovane patente, ki so poleg pravic pri izvajanju lova urejali tudi varstvo posameznih vrst divjadi, poznamo iz poznega srednjega veka. Takratni vladarji so jih izdajali predvsem zato, da bi si zagotovili zabavo in užitek pri lovu, in da bi si zavarovali gospodarske interese na področju lova.

Po letu 1848 je bila lovska pravica vezana na lastnika zemljišča, zato je na področju lovstva prišlo do precejšnjega brezvladja in močnega zmanjšanja številčnosti vseh vrst divjadi ter celo do popolnega iztrebljenja nekaterih. Te razmere so kmalu uredili s predpisi o omejitvah lovnih dob divjadi in o največjem številu divjadi, ki se je smela v posameznem letu upleniti v določenem lovišču (Šuler, 1985). Na ozemlju današnje Slovenije se je uveljavil zakupni sistem lova, predpisi so se razlikovali med deželami. Taka ureditev je obveljala tudi po prvi svetovni vojni, enotni Zakon o lovu je bil izdan leta 1931. Z njim je ostal v veljavi zakupni sistem lova. Pri sklenitvi zakupne pogodbe je zakon zahteval določitev največjega števila visoke divjad, ki jo je bilo letno dovoljeno upleniti v posameznem lovišču. To število je določilo sresko poglavarstvo ob pridobitvi mnenj Zveze lovskih društev v Dravski banovini in pristojne občine. Prav tako je zakon določal lovne dobe za posamezne vrste divjadi, kasnejši podzakonski akti pa so določili tudi popolno varstvo nekaterih do tedaj lovnih živalskih vrst (Erhatic Širnik, 2004).

Po drugi svetovni vojni je napredek v lovno gospodarskem načrtovanju prinesel Začasni zakon o lovu. Ustanovljena so bila državno rezervatna lovišča, ki so jih upravljala gozdna gospodarstva po Navodilih ministra za gozdarstvo. Zakon je predvidel obvezno sestavo načrta o lovskem gospodarstvu za dobo pet let in tudi letne lovno gospodarske načrte, ki jih je za svoje lovišče v upravljanju sestavila lovska družina, potrdil pa okrajni izvršilni ljudski odbor. Smernice za razvoj lovskega gospodarstva v okrajih so sprejemali okrajni lovski sveti. Ob koncu lovskega leta so morale lovske družine okrajnemu ljudskemu odboru poročati o opravljenem načrtovanem odstrelu, trofeje uplenjene divjadi pa predložiti pristojnemu okrajnemu lovskemu svetu v pregled in oceno (Erhatic Širnik, 2004). Leta 1947 je bil izdan Splošni zakon o lovu, ki je določil, da je moral biti lovski načrt hkrati tudi sestavni del splošnega gospodarskega načrta. V okviru Ministrstva za gozdarstvo je bila ustanovljena Uprava za lovstvo, ki je imela pristojnosti pri evidentiranju, načrtovanju in nadzoru na področju lovno gospodarskega načrtovanja. V skladu z načeli Splošnega zakona o lovu je bil v Sloveniji leta 1949 sprejet Zakon o lovu. Po njem je ministrstvo za gozdarstvo izdajalo republiški lovski načrt, v katerem so bile natančno določene vrste, število in spol divjadi namenjene za odstrel po posameznih loviščih (Erhatic Širnik, 2004). Lovske družine so bile dolžne izdelati kataster za lovišče, ki je vseboval podatke o velikosti lovišča, legi, vrstah kultur, nelovnih površinah, kakovosti življenjskih pogojev za divjad, vrstah divjadi (zastopanost po vrstah, povprečni stalež), škodah od divjadi in o

drugih značilnosti za lovišča in divjadi v njem. Določiti so morali tudi normalni (idealni) stalež divjadi za svoje lovišče. Tega so ugotavljali s pomočjo bonitiranja, ki so ga izvedli tako, da so za vsako vrsto divjadi površinam lovišča določili t.i. bonitetne razrede. Vsak bonitetni razred je za posamezno vrsto divjadi določal normalno število divjadi na 100 ha površine. Po bonitiranju celotnega lovišča so lahko izračunali normalno število posameznih vrst divjadi za skupno površino. Izdelovati so morale petletne in letne lovske plane. Petletni lovski plani so morali navajati dejanski stalež divjadi, ki naj bi ga ugotovili s trajnim opazovanjem in čas oziroma leto, do katerega bodo posamezne vrste divjadi dosegle normalno število. Navesti so morali tudi plan povečanja staleža divjadi in načrt odstrela, plan izboljšanja lovišča, plan nabave žive divjadi ter plan investicij (v zgradbe, koče, voliere, obore...). Letni lovski plan je moral vsebovati plan povečanja staleža divjadi in plan proizvodnje, plan nabave žive divjadi, plan investicij, plan opreme in materiala, potrebnega za uresničitev planskih nalog, plan uničevanja škodljivcev in operativni plan nalog po četrletjih in mesecih (Urbas in sod.,1951).

Nov Zakon o lovu iz leta 1954 je izdelavo lovskega načrta prav tako predpisal lovskim družinam, potrejevala pa ga je okrajna lovska zveza. Lovski načrt je moral biti v skladu s tehničnimi predpisi za gospodarjenje z lovišči, ki jih je izdal državni sekretar za gozdarstvo. Zakon je med drugim predpisoval, da mora biti gojitev divjadi usklajena s koristmi kmetijstva in gozdarstva. Izdelovanje republiških lovsko gospodarskih načrtov in usklajevanje načrtov območnih lovskih zvez je bilo v pristojnosti Lovske zveze Slovenije. Leta 1965 je bil sprejet zvezni Temeljni zakon o lovu, na njegovi podlagi pa leta 1966 tudi republiški Zakon o lovstvu. Izdelovanje lovno gospodarskih načrtov je bila še naprej v pristojnosti lovskih družin, po preverjanju usklajenosti z načrti gozdarske in kmetijske dejavnosti so jih potrejevale pristojne občinske skupščine. Pri sestavljanju načrtov so morale lovske organizacije upoštevati tudi interese lovnega turizma in rekreacije, ki so ju v tistem času zelo pospeševali (Erhatic Širnik, 2004).

Leta 1976 je bil sprejet Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč, ki kot eno bistvenih novosti uvaja združevanje lovišč v lovskogojitvena območja (LGO) »zaradi skladnejšega razvoja gospodarjenja z divjadjo in zagotavljanja družbenega vpliva na gospodarjenje z divjadjo« (Zakon o varstvu ..., 1976, 31 člen). V okviru lovsko gospodarskih območij so se usklajevali interesi zainteresiranih dejavnosti, ki so podpisale družbeni dogovor območja. Tega so sklepale lovske organizacije, ki so upravljale lovišča, gozdnogospodarske organizacije združenega dela, kmetijske organizacije združenega dela, kmetijske zemljiške skupnosti, samoupravne organizacije s področja vodnega gospodarstva, varstva okolja, druge samoupravne interesne skupnosti ter občinske skupščine, in s katerim so morali biti usklajeni lovsko gospodarski načrti lovskih organizacij. Lovske družine so sprejemale lovnogospodarske načrte (petletne načrte) in

letne načrte gospodarjenja z divjadjo, oboje so potrjevale občinske skupščine (Erhatic Širnik, 2004). Omenjeni zakon pa ni predvidel načrta LGO, njegova slabost je bila zlasti ta, da ni predvidel sankcij za neizpolnjevanje določil družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov. Za slabost izvajanja določil tega zakona so se izkazale tudi meje LGO, saj so bile oblikovane bolj pod vplivom interesov lovskih organizacij in z upoštevanjem politične in upravne razdelitve, manj pa glede na ekološka načela oziroma življenjske značilnosti populacij. Leta 1985 je zakon o gozdovih uvedel zahtevo po usklajenosti lovskogospodarskih načrtov z gozdnogospodarskimi (Ožbolt, 1996).

3 DANAŠNJA UREDITEV LOVNO GOSPODARSKEGA NAČRTOVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI

3.1 PREDPISI, KI UREJAJO LOVNO GOSPODARSKO NAČRTOVANJE

Zakoni:

- Zakon o gozdovih (Uradni list RS št. 30/93),
- Zakon o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS št. 16/04),
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gozdovih (Ur. L. RS št.110/2007),
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur. L. RS št.17/2008).

Pravilniki:

- Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (Ur.l. RS št. 111/2005),
- Pravilnik o vsebini in načinu vodenja katastra lovsko upravljavskih območij, lovišč in lovišč s posebnim namenom (Ur. l. RS, št. 8/2005),
- Pravilnik o evidentiranju odstrela in izgub divjadi ter o imenovanju komisije za oceno odstrela in izgub v lovsko upravljavskem območju (Ur. l. RS št. 120/2005).

Odloki:

- Odlok o lovsko upravljavskih območjih v RS in njihovih mejah (Ur. l. RS št. 110/2004),
- Odlok o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l RS št. 128/2004).

Uredbe:

- Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob (Ur.l. RS št. 101/2004),

- Uredba o ustanovitvi lovišča s posebnim namenom Brdo pri Kranju (Ur.l .RS št. 114/2004),
- Uredba o ustanovitvi lovišč s posebnim namenom v RS (Ur.l. RS št. 117/2004).

Drugi dokumenti:

- Dolgoročni Gozdnogospodarski načrti območij,
- Navodila za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji,
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (Ur.l. RS št. 111/2007).

3.2 LOVNO GOSPODARSKO NAČRTOVANJE – UREDITEV

3.2.1 Opredelitev lovno gospodarskega načrtovanja

V Zakonu o divjadi in lovstvu je (lovno gospodarsko) načrtovanje opredeljeno kot del upravljanja z divjadjo, ki obsega načrtovanje, ohranjanje, trajnostno gospodarjenje in spremljanje stanja divjadi ter načine njihovega izvajanja. Upravljanje zagotavlja ekološke, socialne in gospodarske funkcije divjadi ter njenega življenjskega prostora, zlasti pa:

- ohranjanje in varstvo divjadi kot naravnega bogastva;
- ohranjanje in povečevanje biološke in krajinske pestrosti ter stabilnosti življenjskih združb;
- preprečevanje in povračilo škod od in na divjadi;
- trajnostno gospodarjenje z divjadjo (ZDLov, 2004).

Trajnostno gospodarjenje z divjadjo po zakonu obsega ohranjanje, lov divjadi, ukrepanje v življenjskem okolju divjadi, izvajanje posegov v populacijah zaradi gospodarskih, veterinarsko -sanitarnih, zdravstvenih in drugih utemeljenih razlogov. Nadalje isti zakon predpisuje, da je namen upravljanja z divjadjo in z njenim življenjskim prostorom:

- s posegi v populacije in ukrepanjem v okolju vzdrževati divjad posameznih vrst v ravnovesju med seboj in v okolju danimi življenjskimi možnostmi za njeno preživetje;
- ohraniti vrstno in gensko pestrost divjadi;
- ohraniti posamezni vrsti divjadi naravni prirojen način življenja v času in prostoru;
- ohraniti divjad, kolikor mogoče prvobitno in neodvisno od neposredne pomoči človeka.

Načrtovanje upravljanja z divjadjo mora biti veliko površinsko in mora izhajati iz stanja populacij divjadi in njenega življenjskega okolja ter njenega medsebojnega odnosa (ZDLov, 2004).

3.2.2 Prostorski okviri lovno gospodarskega načrtovanja

V Zakonu o gozdovih (1993) so kot prostorski okvir načrtovanja opredeljena tudi lovskogojitvena območja. Kasneje sprejeti Zakon o divjadi in lovstvu (2004) pa predpisuje, da mora biti načrtovanje upravljanja z divjadjo velikopovršinsko, zato se za namen upravljanja z divjadjo površina Republike Slovenije razdeli na lovsko upravljaljska območja, ki se za izvajanje načrtovanih ukrepov razdelijo na lovišča in lovišča s posebnim namenom(LPN).

Zakon (ZDLov, 2004) definira Lovsko upravljaljsko območje kot širšo veliko-površinsko ekološko celoto, v kateri živijo populacije ene ali več vrst divjadi v vseh letnih časih in jo določajo ekološki dejavniki in življenjske zahteve divjadi ter naravne ali umetne ovire, ki jih divjad redko ali sploh ne prehaja. Oblikuje se na podlagi ekoloških dejavnikov in življenjskih značilnosti populacij divjadi oziroma skupin populacij divjadi, ki živijo na največji površini in imajo največji vpliv na okolje. Pri tem se celota populacije ne sme deliti, razen v primeru operativno prevelikih območij. Upoštevajo se tudi vse površine, na katerih populacija preživlja posamezne letne čase, možnosti širjenja populacije divjadi v prostoru, naravne ali umetno vnesene ovire v prostoru, ki jih divjad redko prekoračuje in v primerih, ko ostre meje območij populacij v prostoru ne obstajajo, meje lovišč in lovišč s posebnim namenom.

Lovišče je opredeljeno kot prostorsko zaokrožena zemljiška in vodna površina, ki ne sme biti manjša od 2.000 ha lovne površine in ki glede na naravne ter druge pogoje v prostoru omogoča smotno in usklajeno razporeditev ter izvajanje v lovsko upravljaljskem območju načrtovanih ukrepov in nalog pri upravljanju z divjadjo, zagotavljanje sredstev za povračilo škod od divjadi lastnikom zemljišč ter učinkovito spremljanje in nadzor upravljanja z divjadjo (ZDLov, 2004).

Lovišča s posebnim namenom so po zakonu ustanovljena v najbolj ohranjenih in značilnih naravnih okoljih Republike Slovenije in po smiselno upoštevanih merilih za oblikovanje lovsko upravljaljskih območij. Ustanovljena so z namenom opravljanja posebnih nalog s področja ohranjanja in usmerjanja razvoja populacij divjadi in njenega življenjskega okolja (ZDLov, 2004).

3.2.3 Nosilec načrtovanja

Zakon o gozdovih in Zakon o divjadi in lovstvu določata, da je nosilec lovsko gojitvenega načrtovanja Zavod za gozdove Slovenije. Pri izdelavi lovskogojitvenih načrtov sodeluje z lovskimi organizacijami, območnimi enotami Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave, območnimi enotami Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, lokalnimi

skupnostmi in drugimi, katerih dejavnost je povezana z divjadjo in njenim okoljem. Zavod za gozdove Slovenije izdeluje dolgoročne in letne načrte LUO, in sicer območna enota Zavoda, ki teritorialno pokriva pretežni del LUO (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005). Letne načrte posameznih lovišč in lovišč s posebnim namenom izdelujejo upravljavci.

3.2.4 Vrste načrtov

ZDLov (2004) določa za strateški načrt usmerjanja razvoja populacij divjadi in ukrepanja v njihovem življenjskem okolju med posameznimi lovsko upravljaljskimi območji Program upravljanja z divjadjo, ki je sestavni del Nacionalnega gozdnega programa in je trajna podlaga za načrtovanje po lovsko upravljaljskih območjih. Program upravljanja določa temeljna izhodišča za upravljanje z divjadjo, usmeritve za ohranitev in varstvo divjadi, materialne in druge pogoje za zagotavljanje ohranitve in varstva divjadi ter njenega življenjskega okolja, pogoje za zagotavljanje njenega sobivanja s človekom, za posamezne vrste divjadi opredeljuje osrednja življenjska območja, določa kriterije za določanje robnih območij, biokoridorjev in možnih smeri širjenja divjadi v Sloveniji.

Na ravni posameznega LUO določa strategijo upravljanja s populacijami divjadi in njenim okoljem dolgoročni načrt lovsko upravljaljskega območja, ki se izdelava za obdobje desetih let. Za vsako leto se za posamezno LUO izdelava letni načrt lovsko upravljaljskega območja. Na nivoju posameznih lovišč in lovišč s posebnim namenom pa se izdelujejo letni načrti lovišča oziroma letni načrti LPN (ZDLov, 2004).

3.2.5 Vsebina načrtov

3.2.5.1 Dolgoročni načrt lovsko upravljaljskega območja

ZDLov (2004) predpisuje, da se v dolgoročnem načrtu lovsko upravljaljskega območja določijo cilji, usmeritve in ukrepi za ohranitev populacij divjadi ter njihovega življenjskega okolja, za zagotovitev naravnega ravnovesja med divjadjo in okoljem ter za zagotovitev trajnostne rabe divjadi z lovom. Vsebino dolgoročnih načrtov lovsko upravljaljskega območja natančneje določa Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005), ki predpisuje, da dolgoročni načrti LUO vsebujejo poglavja, kot sledijo.

Podatki o LUO

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) predpisuje, da dolgoročni načrti območja vsebujejo naslednje podatke o lovsko upravljaljskem območju:

- opis LUO in pomen, ki ga ima pri upravljanju z divjadjo v Sloveniji,
- tabelarni in kartni prikaz LUO in ožjih ekoloških enot, pri čemer se posebej prikažejo gozdovi, kmetijska zemljišča in vode ter delitev na lovno in nelovno površino,
- opis in kartni prikaz zavarovanih območij in območij Nature 2000 z navedbo posebnih omejitev glede upravljanja z divjadjo,
- seznam upravljalcev lovišč in LPN ter pregledno karto lovišč in LPN v območju.

Analiza preteklega upravljanja z divjadjo in opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi

Analiza preteklega upravljanja z divjadjo v dolgoročnem načrtu lovsko upravljaljskega območja mora po Pravilniku o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) biti napravljena za obdobje preteklih deset let in obsegati:

- ugotovitev stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema posameznih vrst divjadi po številu in strukturi,
- ugotovitev višine, vzrokov in trendov izgub divjadi,
- oceno primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja,
- ugotovitev gibanja telesnih mas in mas rogovja uplenjene divjadi.

Analiza opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi mora za preteklo desetletje obsegati:

- analizo izvedenih ukrepov v habitatih divjadi,
- analizo ukrepov za izboljšanje prehranskih razmer divjadi,
- analizo ukrepov za preprečevanje škod od divjadi, pri čemer se za obdobje preteklih deset let upoštevajo podatki o stopnji uresničevanja načrtovanih ukrepov, vzrokih za morebitno neizpolnitev načrtovanih ukrepov in učinkovitosti oziroma ustreznosti opravljenih ukrepov.

Ocena stanja populacij divjadi

Ocena stanja populacij divjadi se za nivo celotnega LUO, lahko tudi za ožje ekološke enote znotraj LUO, izdelata po določilih Pravilnika o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) na podlagi analize preteklega upravljanja z divjadjo, na podlagi analize drugih za divjad pomembnih podatkov in s sistematičnimi opazovanji ter temelji na naslednjih kriterijih:

- ocenah trendov številčnosti populacij vseh vrst divjadi, z oceno prostorske razporeditve posameznih populacij divjadi (v osrednjih in robnih površinah poseljenosti, navezavami na sosednja LUO ter ugotovljenimi smermi spreminjanja življenjskega prostora),
- oceni medsebojnih vplivov populacij različnih vrst divjadi,
- oceni spolne in starostne strukture ter prirastka populacij divjadi,
- oceni zdravstvenega stanja divjadi.

Ocena stanja življenjskega okolja divjadi

Ocena stanja življenjskega okolja divjadi se izdelava v okviru LUO oziroma za njegove ožje ekološke enote. Vsebuje zlasti analizo prehranskih in bivalnih razmer za posamezne vrste divjadi in analizo vplivov druge rabe prostora na bivalne razmere. Ožje ekološke enote se prikažejo na pregledni karti (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Presoja naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem

Presoja naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem se po Pravilniku o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) izdelava na podlagi analize trendov bioloških in gospodarskih kazalnikov, med katere spadajo zlasti:

- trend zdravstvenega stanja divjadi, telesnih mas in mas rogovja divjadi,
- trend povzročenih škod od divjadi na gozdni vegetaciji (objedenost, obgrizenost in lupljenje), zlasti stopnje objedenosti gozdnega mladja,
- trend povzročenih škod, ki jih divjad povzroča na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih.

Cilji za trajnostno gospodarjenje z divjadjo

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) predpisuje, da mora poglavje Cilji za trajnostno gospodarjenje z divjadjo po posameznih vrstah v dolgoročnem načrtu območja za posamezne vrste divjadi vsebovati:

- opredelitev ciljne gostote in prostorske razporeditve divjadi po posameznih vrstah,

- določitev ciljne starostne, spolne in kakovostne strukture populacije za posamezne vrste divjadi,
- določitev ciljnih razmerij med populacijami posameznih vrst divjadi,
- ciljno stanje življenjskega okolja divjadi glede bivalnih in prehranskih razmer.

Opredelitev usmeritev za trajnostno gospodarjenje z divjadjo

Na podlagi opredeljenih ciljev vsebuje to poglavje za posamezne vrste zlasti (Pravilnik o vsebini načrtov..., 2005):

- usmeritve za ohranitev in nego habitatov divjadi v gozdnem in negozdnem prostoru po posameznih ekoloških enotah,
- usmeritve za izboljšanje prehranskih razmer divjadi,
- usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi,
- določitev osrednjih in robnih površin življenjskega prostora posameznih populacij divjadi za doseganje zelene ciljne številčnosti ter smeri širjenja populacij divjadi v določenih predelih LUO,
- usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacij posameznih vrst divjadi,
- usmeritve za določitev ukrepov v populacijah divjadi po posameznih delih LUO.

3.2.5.2 Letni načrt lovsko upravljavskega območja

Letni načrti lovsko upravljavskega območja temeljijo na usmeritvah iz dolgoročnih načrtov LUO in analizah izvajanja načrta ter ocenah stanja za obdobje zadnjih pet let, s poudarkom na zadnjem letu (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005). V letnem načrtu lovsko upravljavskega območja se določi odvzem divjadi in načrtovana dela za vzdrževanje življenjskega okolja divjadi na ravni celotnega območja, za skupine lovišč oziroma LPN in izjemoma za posamezna lovišča oziroma LPN znotraj lovsko upravljavskega območja (ZDLov, 2004). Vsebina letnih načrtov lovsko upravljavskega območja je določena v Pravilniku o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) in obsega poglavja, kot sledijo.

Analiza preteklega upravljanja z divjadjo in opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) predpisuje, da se analiza preteklega upravljanja z divjadjo v letnih načrtih lovsko upravljavskega območja napravi za obdobje zadnjih pet let s poudarkom na zadnjem letu in še posebej vsebuje podatke:

- ugotovitev stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema posameznih vrst divjadi po številu in spolni ter starostni strukturi,
- ugotovitev višine, vzrokov in trendov izgub divjadi,
- oceno stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja,
- presojo uspešnosti gospodarjenja z divjadjo ter izvajanja ukrepov za vzdrževanje naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z okoljem,
- ugotovitev gibanja telesnih mas in mas rogovja uplenjene divjadi.

Analiza opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi mora zajemati:

- analizo ukrepov za ohranitev habitatov,
- analizo ukrepov za izboljšanje prehranskih razmer divjadi,
- analizo ukrepov za preprečevanje škod od in na divjadi, pri čemer se za obdobje zadnjih pet let, s poudarkom na zadnjem letu, ugotovi stopnja uresničevanja načrtovanih ukrepov, pojasnijo vzroki za morebitno neizpolnitev načrtovanih ukrepov in presodi učinkovitost oziroma ustreznost opravljenih ukrepov (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Ocena stanja populacij divjadi

Ocena stanja populacij divjadi se ugotavlja za obdobje zadnjih pet let, s poudarkom na ugotovitvah zadnjega leta. Napravi se na podlagi analize preteklega upravljanja z divjadjo, na podlagi analize drugih za divjad pomembnih podatkov ter s sistematičnimi opazovanji in temelji na naslednjih kriterijih:

- oceni trenda številčnosti populacije v primerjavi s preteklimi leti in oceni njene prostorske porazdelitve,
- oceni medsebojnih vplivov različnih vrst divjadi,
- oceni sestave populacije po spolu in starosti,
- oceni zdravstvenega stanja (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Presoja naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem

Presoja naravnega ravnovesja med divjadjo in usklajenost z njenim okoljem se v letnih načrtih lovsko upravljavskega območja ugotavlja za obdobje zadnjih pet let, s poudarkom na zadnjem letu. Izdelava se na podlagi analize bioloških in gospodarskih kazalnikov, med katere spadajo zlasti:

- trend zdravstvenega stanja divjadi, telesnih mas in mas rogovja divjadi,
- trend povzročenih škod od divjadi na gozdni vegetaciji, zlasti stopnje objedenosti gozdnega mladja,
- trend povzročenih škod, ki jih divjad povzroča na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Cilji upravljanja z divjadjo

Cilji upravljanja z divjadjo v letnem načrtu lovsko upravljavskega območja morajo biti v skladu z izhodiščnimi cilji iz dolgoročnih načrtov LUO, in obsegati:

- določitev ciljne starostne, spolne in kakovostne strukture populacije za posamezne vrste divjadi,
- določitev ciljnih razmerij med populacijami posameznih vrst divjadi,
- ciljno stanje življenjskega okolja divjadi glede bivalnih in prehranskih razmer (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Ukrepi za ohranitev populacij

Ukrepi za ohranitev populacij divjadi se po določilih Pravilnika o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) opredelijo vrstno, količinsko in prostorsko, in sicer kot:

- ukrepi za nego habitatov divjadi v gozdnem in negozdnem prostoru,
- ukrepi za izboljšanje prehranskih razmer divjadi,
- ukrepi za preprečevanje škod od divjadi,
- ukrepi v populacijah posameznih vrst divjadi.

Ukrepi v populacijah

Z ukrepi v populacijah posameznih vrst divjadi se določi odvzem divjadi ter morebitno naseljevanje ali dodajanje divjadi. Ukrepi za naseljevanje divjadi morajo upoštevati usmeritve dolgoročnega načrta LUO in primernost okolja, v katero se ta divjad izpušča, ter morajo temeljiti na ugotovitvah posebne študije Zavoda za gozdove Slovenije, ki mora vsebovati preučitev ustreznosti življenjskega okolja in možnosti trajnega preživetja naseljene divjadi. Odvzem divjadi mora biti določen za celotno LUO oziroma po posameznih ožjih ekoloških enotah ob upoštevanju značilnosti posameznih vrst divjadi. Pri tem se mora upoštevati prostorska razporeditev populacij znotraj LUO. Določitev odvzema mora vsebovati:

- število ter spolno in starostno strukturo za odvzem predvidenih osebkov z dopustnimi odstopanji,
- priporočilo za časovno dinamiko odvzema za posamezne vrste oziroma kategorije parkljaste divjadi,
- kriterije za prostorsko porazdelitev odvzema po skupinah lovišč oziroma po posameznih loviščih (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

3.2.5.3 Letni načrt lovišča in lovišča s posebnim namenom

Letni načrt lovišča in LPN mora biti usklajen z letnim načrtom lovsko upravljavskega območja, v katerem določene ukrepe upravljavci smotrno razdelijo med posamezna lovišča in LPN (ZDLov, 2004). Zajema načrt del v življenjskem okolju divjadi in načrt odvzema posameznih vrst divjadi, ki vsebuje število, spolno in starostno strukturo za odvzem predvidenih osebkov, z dopustnimi odstopanji, in priporočilo za časovno dinamiko odvzema za posamezne vrste oziroma kategorije parkljaste divjadi. Izdela se na posebnem obrazcu Letni načrt lovišča oziroma lovišča s posebnim namenom, ki je sestavni del Pravilnika o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) in je sestavljen iz poglavij:

- Trajnostno gospodarjenje z divjadjo, ki se deli na podpoglavja:
  - ukrepi za varstvo in monitoring divjadi,
  - biomeliorativni ukrepi,
  - biotehniški ukrepi,
  - lovski objekti;
- Odvzem in stanje divjadi, ki se deli na podpoglavja:
  - dodajanje divjadi,
  - površine, kjer se ne lovi oz. se lovi pod določenimi pogoji;

- Škode na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih,
- Škode na gozdni vegetaciji,
- Poročilo o iskanju obstreljene ali ranjene divjadi in velikih zveri (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

3.2.6 Postopek izdelave in sprejemanja načrtov

Postopek izdelave in sprejemanja načrtov je za vsako vrsto načrta nekoliko drugačen, natančneje ga določa Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005).

Z izdelovanjem lovsko upravljavskih načrtov se na pristojnih enotah ZGS ukvarjajo oddelek za gozdne živali in lovstvo, ki pripravi predlog osnutka dolgoročnega načrta LUO. Tega uskladi in potrdi Svet pristojne OE ZGS in ga objavi kot osnutek dolgoročnega načrta LUO. Naredi se javna predstavitev, po kateri imajo na osnutek dolgoročnega načrta LUO možnost dati pripombe oziroma pisna mnenja izvršilni organ OZUL v LUO v imenu upravljavcev lovišč in LPN, območne enote Zavoda RS za varstvo narave, območne enote Kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije, lokalne skupnosti in drugi, katerih dejavnost je povezana z divjadjo in njenim okoljem. ZGS nato izdela predlog dolgoročnega načrta LUO, pri čemer upošteva pripombe zainteresiranih organizacij oziroma jim pisno utemelji razloge za njihovo neupoštevanje. Predlog dolgoročnega načrta LUO določi Svet pristojne OE ZGS in ga predloži v sprejem ministru, pristojnemu za divjad in lovstvo. Ta dolgoročni načrt LUO sprejme v soglasju z ministrom, pristojnim za varstvo narave (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Tudi izdelovanje letnih načrtov LUO je v pristojnosti ZGS, in sicer osnutek letnega načrta območja za posamezno LUO pripravi oddelek za gozdne živali in lovstvo na pristojni območni enote, sprejme pa ga njen Strokovni svet. Nato ZGS organizira javno predstavitev osnutka zakona zainteresiranim organizacijam, ki lahko na predstavitvi dajo pripombe na prestavljeni osnutek. Na podlagi zbranih pripomb nato strokovna služba ZGS izdela predlog letnega načrta LUO in pisno utemelji neupoštevanje pripomb organizacijam, katerih pripombe niso bile pri izdelavi načrta upoštevane. Predlog gre nato v potrditev pristojnemu Svetu območne enote ZGS. Dokončni letni načrt LUO pa potrdi minister, pristojen za divjad in lovstvo (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

Izdelavo letnih načrtov lovišč in lovišč s posebnim namenom Zakon o divjadi in lovstvu (ZDLov, 2004) nalaga upravljavcem lovišč, ki morajo poskrbeti, da so ti načrti usklajeni z letnim načrtom LUO. Zato morajo po sprejetju letnega načrta LUO upravljavci lovišč,

ZGS in izvršni organ OZUL izdelati razdelilnik v letnem načrtu LUO predpisanih ukrepov in odvzema posameznih vrst divjadi, v katerem te razdelijo med posamezna lovišča in LPN. Z razdelilnikom določene ukrepe in odvzem divjadi nato upravljavci lovišč in LPN sprejmejo v letnem načrtu lovišča (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005).

3.2.7 Spremembe načrtov upravljanja

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) določa, da se dolgoročni načrt LUO lahko spremeni ali dopolni, če je to potrebno zaradi nepredvidenih sprememb v življenjskem okolju ali v populacijah divjadi oziroma zaradi omejitev s področja varstva narave. Postopek pri tem je enako postopku sprejemanja dolgoročnega načrta LUO.

4 LOVNOGOSPODARSKO NAČRTOVANJE NA OBMOČJU LUO GORENJSKE

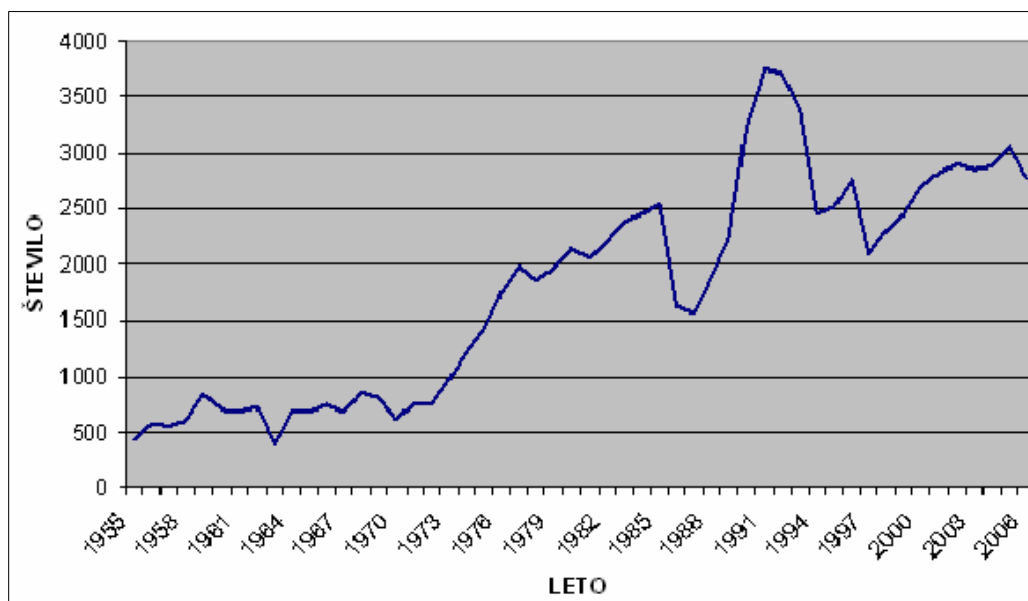
4.1 LOVNO GOSPODARSKO NAČRTOVANJE V OBMOČJU V PRETEKLOSTI

Lovsko upravljavsko območje Gorenjske obstaja v sedanji obliki šele od leta 2004, ko je stopil v veljavo Zakon o divjadi in lovstvu, ter so bili izdani pripadajoči podzakonski akti. Pred tem je bilo ozemlje LUO gorenjske razdeljeno na različne upravljavske enote, katerih osnovne enote so bila lovišča. Večji del današnjega LUO je zavzemalo gorenjsko lovskogojitveno območje, ki je združevalo 28 lovišč, s katerimi so upravljale lovske družine.

4.1.1 Gorenjsko lovskogojitveno območje

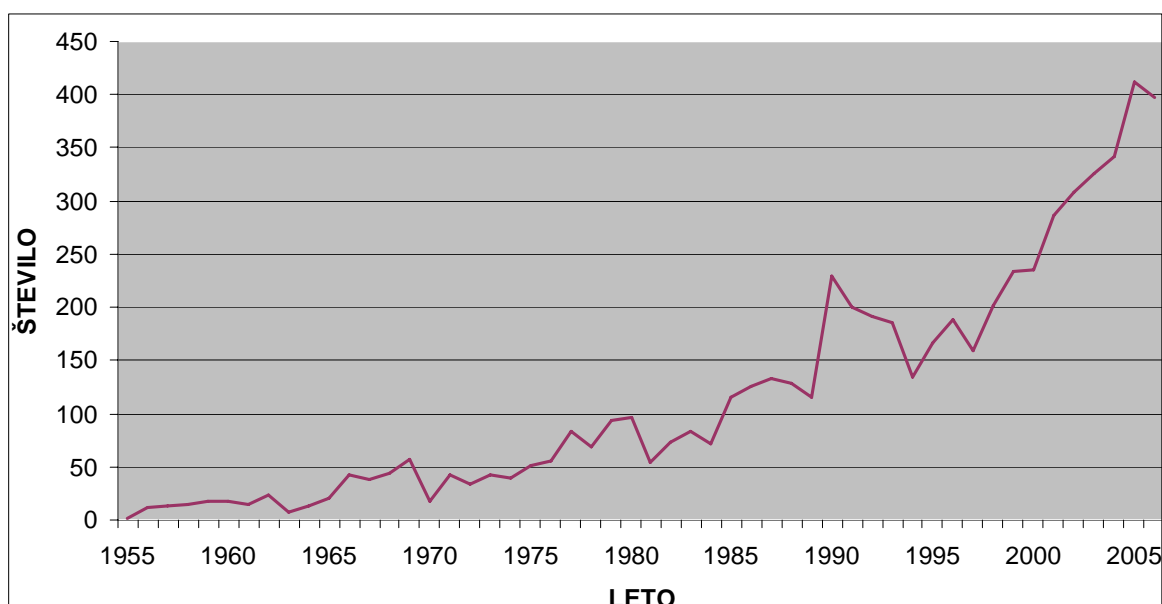
Združevanje lovišč v večje enote z namenom boljšega upravljanja se je začelo leta 1947, ko so bile na območju Gorenjske ustanovljene okrajne lovske zveze v Kranju, Škofji Loki in v Radovljici. Te so se leta 1955 združile v Lovsko zvezo za Gorenjsko (LZG). Načrtno gospodarjenje z divjadjo na območju gorenjskega LGO se je začelo v prvi polovici šestdesetih let, ko je bilo izdelan lovski kataster in na njegovi podlagi leta 1962 narejeno tudi bonitiranje lovišč (Galjot in Kelih, 1998; Skumavc, 1998). Na podlagi bonitiranja je bilo ugotovljeno, da je bil dotedanji odstrel visoke parkljaste divjadi prenizek. Na to so opozarjale tudi bolezni, še posebej pri gamsih, ki jih je leta 1960 prizadela kužna bradavičavost, leta 1968 gamsja slepota, leta 1970 virusna pljučnica in nazadnje še od leta naprej 1973 gamsje garje (Skumavc, 1998).

Za obdobje od leta 1968 do 1972 so bili prvič izdelani petletni lovsko-gozdarski načrti za lovišča gorenjskega LGO, ki jih je izdelala komisija LZG. V tem času so v različnih delih območja začeli z naseljevanjem muflona, alpskega svizca in damjaka. Naselitvi muflona in alpskega svizca sta uspeli, naselitev damjaka pa ne. Prav tako so takrat v lovišča začeli dodajati poljskega zajca, fazana in poljsko jerebico, predvsem v ravninska lovišča (Galjot in Kelih, 1998). Večji premik v upravljanju z divjadjo v območju je prinesla izdaja prvih smernic za odstrel divjadi, ki jih je Gorenjska lovska zveza izdala leta 1974 in so bile precej drugačne od dotedanjih, saj so prvič predpisale močno poseganje v razrede mladih živali v populacijah. Rezultat je bilo močno povečanje odstrela glede na prejšnje dolgoletno povprečje (Skumavc, 1998). Drug razlog za ta porast odstrela (Slika 1) je bil tudi leta 1976 izdan lovski zakon, ki je za partnerja v samoupravnih sporazumih o načrtih gojitve divjadi vključil tudi gozdarstvo.

Slika 1: Letni odstrel srnjadi v Gorenjskem lovskogojitvenem območju

Leta 1974 je bil zaradi dotedanjega nenačrtnega upravljanja in povečanih škod v gozdovih podpisan sporazum o ustanovitvi skupnosti za gojitev jelenjadi v Karavankah. Podpisniki sporazuma so bili Lovska zveza Gorenjske, Koroška lovsko zveza in Zavod za gojitev divjadi Kozorog Kamnik. Sporazum je podpisnike zavezal k enotnemu gospodarjenju z jelenjadjo na območju vzhodnega obrobja Karavank in vzhodju Savinjskih ter Kamniških Alp.

Slika 2: Letni odstrel jelenjadi v Gorenjskem lovskogojitvenem območju

Leta 1979 je bila z namenom enotnega gospodarjenja z gamsom v obmejnih loviščih ustanovljena Skupnost za gojitev gamsa v Karavankah in Kamniških planinah (Galjot, Kelih, 1998).

V letih 1981 in 1981 so bila na podlagi Zakona o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč iz leta 1976 na Gorenjskem ustanovljena Loško, Karavanško in Triglavsko gojitveno območje. Ta so se zaradi nesmotrnosti ločenih delovanj leta 1984 združila v Gorenjsko lovsko gojitveno območje, ki je združevalo lovišča 28 LD in lovišče Zavoda za gojitev divjadi Kozorog Kamnik. Lovno gospodarsko načrtovanje v območju je potekalo usklajeno s smernicami za gojitev divjadi, ki jih je vsako leto izdelovala komisija Gorenjskega LGO, načrte je usklajeval koordinacijski odbor Gorenjskega LGO.

Leta 1991 so bile izdane enotne gojitvene smernice za celotno Slovenijo, po katerih se je od tedaj naprej ravnalo načrtovanje tudi na Gorenjskem območju. V istem letu so bili za vsa lovišča v območju izdelani pet letni lovsko gospodarski načrti, ki so jih po usklajevanju z uporabniki prostora potrdile občinske skupščine (Galjot, Kelih, 1998). Leta 1993 je bil izdan nov Zakon o gozdovih, ki je za lovno gospodarsko načrtovanje določil novega nosilca, to je bil Zavod za gozdove Slovenije. Ta določba zakona ni takoj zaživela, ker niso bili izdani za to potrebni podzakonski akti. Letne lovsko gospodarske načrte lovišč so še naprej usklajevali na koordinacijskem odboru LGO, z letom 1995 so jih začele potrjevati upravne enote, predlog letnega načrta LGO pa so prvič začeli potrjevati območni sveti Zavoda za gozdove in Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V letu 1997 so LD ob sodelovanju delovnih skupin ZLD pripravile petletne načrte za obdobje 1997–2002, ki so jih po popravkih na pripombe območnih enot ZGS potrdile upravne enote.

Letni načrt za leto 1997 pa je za gorenjsko območje že izdelala pristojna OE ZGS Kranj, po tem ko je bil leta 1996 izdan Pravilnik o vsebini lovskogojitvenih načrtov območij. Prvi dolgoročni desetletni načrt za takratno Gorenjsko lovskogojitveno območje je bil izdelan za obdobje 2001 do 2010 na podlagi Pravilnika o vsebini lovskogojitvenih načrtov območij, ki je bil izdan leta 1999. Z novim Zakonom in divjadi in lovstvu (2004) in predvsem na njegovi podlagi sprejetim Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (2004) so se spremenile meje lovsko upravljavskih območij. Leta 2005 je bil izdan veljavni Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo. Zato je bil izdelan nov dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko upravljavsko območje za obdobje 2007 - 2016.

4.2 LOVNO GOSPODARSKO NAČRTOVANJE V OBMOČJU DANES

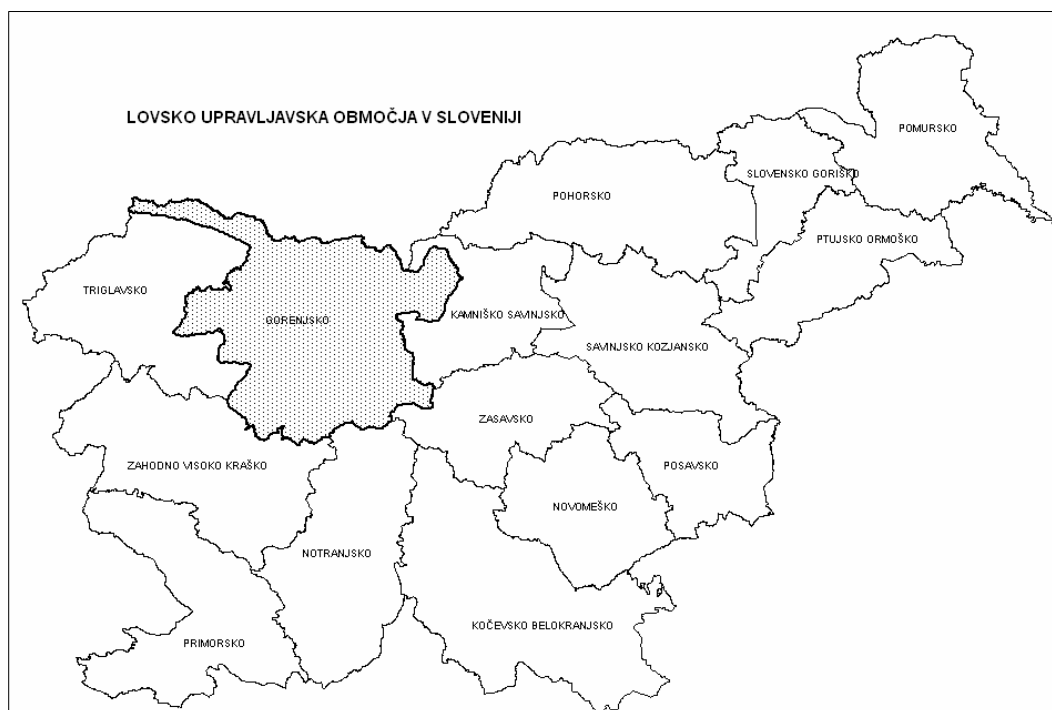
V Gorenjskem lovsko upravljaljskem območju opravljajo javno gozdarsko službo Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Bled, območna enota Kranj, območna enota Ljubljana in v manjšem delu še območna enota Nazarje. Za nosilca načrtovanja v območju določa Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo (2005) OE Kranj, prav tako je določen pristojni Svet ZGS OE Kranj. V praksi lovsko upravljaljske načrte za Gorenjsko LUO skupaj izdelujeta odseka za gozdne živali in lovstvo pri ZGS OE Bled in OE Kranj.

4.2.1 Območje LUO

Gorenjsko lovsko upravljaljsko območje (LUO) je bilo ustanovljeno na osnovi Odloka o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (2004). Na osnovi tega odloka so se spremenile meje dotedanjega Gorenjskega lovsko gojitvenega območja (LGO). Gorenjsko LUO se je glede na prejšnje Gorenjsko LGO povečalo za 5 lovišč nekdanjega Kamniško-Dravškega in 6 lovišč nekdanjega Dolomitskega lovsko gojitvenega območja (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

4.2.1.1 SPLOŠNI PODATKI O LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU

Gorenjsko lovsko upravljaljsko območje leži na skrajnem severozahodnem delu Slovenije. Obsega alpski in predalpski svet dela Julijskih Alp, Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp. Zajema še severozahodni ravninski del Ljubljanske kotline, območje Polhograjskih dolomitov, območje Škofjeloškega hribovja ter širše območje Jelovice. Skupna površina LUO znaša 231.211 ha, od tega je lovne površine 92 % (Letni lovsko upravljaljski ..., 2006).

Slika 3: Lega Gorenjskega lovsko upravljaljskega območja v Sloveniji (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko..., 2007: 3)

4.2.1.2 KRAJINSKO EKOLOŠKE ZNAČILNOSTI LUO

Za Gorenjsko lovsko upravljaljsko območje so značilni različni krajinski tipi, ki se menjavajo na majhnem prostoru. Tako ga sestavljajo izrazito gorska in gorska gozdnata krajina, gozdna krajina, sredogorje ter nižinska kmetijska krajina. Delež gozdov je 65,8 %, zato so gozdovi najpomembnejši krajinsko ekološki element območja. Najbolj gozdnati (60–80 % od skupne površine) so višje ležeči predeli, to so območja Jelovice, Škofjeloškega hribovja, Polhograjskih dolomitov in Karavank s Kamniško-Savinjskimi Alpami, kjer so gozdni kompleksi tudi najboljšežnejši z majhnim deležem negozdnih površin.

Za nižinski del območja (severni del Ljubljanske kotline) je značilen majhen delež gozdov, ki pokrivajo le tretjino skupne površine. V tem predelu večji delež (več kot 50 %) predstavljajo kmetijske površine, ki v celotnem območju pokrivajo 23,1 % površine. Značilno je zelo intenzivno kmetovanje, kar ima za posledico slabšanje življenjskih pogojev za divjad. V tem predelu je za divjad zelo pomembnega mozaičnega prepletanja kmetijskih površin in gozda vedno manj, večajo se površine kmetijskih monokultur, zmanjšujejo pa se površine z naravno vegetacijo.

Ravno nasproten proces kot v nižinskih delih območja pa se odvija v gričevnatem delu, ki predstavlja največji del LUO. Tu je prisoten izrazit proces zaraščanja kmetijskih površin, ki niso primerne za strojno obdelavo. Proces zaraščanja predstavlja v začetnih fazah ugoden vpliv na življenjske pogoje za divjad, saj povzroči povečanje prehranske baze, dolgoročno pa se pogoji za divjad poslabšajo. Delež kmetijskih površin je v tem delu med 10 % in 20 %. Precejšen delež v območju zavzemajo tudi urbane površine, in sicer 6,9 %. Večja mesta v območju so Ljubljana, Kranj, Škofja loka, Radovljica, Tržič, Kamnik, Mengeš, Domžale in Jesenice. Delež urbanih površin se povečuje, predvsem v nižinskem delu območja. Neplodnih površin je v območju 3,60 % od skupne površine. Tu gre v največji meri predvsem za skalne predele nad gozdno mejo in podobne površine.

Površine voda in mokrišč predstavljajo 0,60 % območja, njihovo vplivno območje pa je precej večje. Površinskih stoječih voda je v območju malo. Večje so Blejsko jezero, Završnica, Planšarsko jezero na Jezerskem, Črnava pri Preddvoru, Bobovek in akumulacije Moste, Mavčiče in Zbilje. Površinskih tekočih voda je v območju veliko, celotno območje zajema porečje reke Save. Pomembnejše reke so še Tržiška Bistrica, Kokra in Kamniška Bistrica, Pšata, Radovna, obe Sori, (Selška in Poljanska Sora) in Gradaščica. V nižinah so ohranjena posamezna manjša mokrišča predvsem ob številnih vodotokih in v gozdnem prostoru. Veliko vodotokov v višjih legah ima zaradi precejšnje količine padavin hudourniški značaj. V visokogorju so letne količine padavin do 2200 mm, proti nižinam pa količina pade do 1400 mm (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Preglednica 1: Raba zemljišč v Gorenjskem lovsko upravljavskem območju (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007)

Gozdovi	65,80 %		
Kmetijska zemljišča	Njive in vrtovi	7,30 %	skupaj 23,1 %
	Sadovnjaki	0,70 %	
	Travniki in pašniki	15,10 %	
Urbano	6,90 %		
Neplodno	3,60 %		
Vode in mokrišča	0,60 %		

4.2.1.3 ŽIVALSKÉ VRSTÉ

Na področju LUO Gorenjske so prisotne vse živalske vrste, ki so po Uredbi o določitvi divjadi in lovnih dob (2004), uvrščene med divjad in so tako predmet lovno gospodarskega načrtovanja. Od velikih zveri sta stalno v manjšem številu prisotna rjavi medved in ris, občasno tudi posamezni osebki volka. Značilnost vseh vrst velike divjadi je znatno večja gostota kot pred desetletji, pri poljski mali divjadi pa ravno nasprotno, precej manjša gostota. Prostorsko najbolj razširjena vrsta velike divjadi je srnjad, katere populacijsko območje zavzema celotno LUO. Ostale vrste poseljujejo le določene dele območja. Po velikosti območja razširjenosti in po populacijski gostoti je druga največja vrsta jelenjad, za njo so gams, divji prašič in muflon. Najmanjši areal ima v območju kozorog, prisoten je v eni koloniji na območju Brane v Kamniško-Savinjskih Alpah. Damjak se v območju pojavlja le občasno, v primeru pobegov iz obor (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Od vrst male divjadi je v območju najbolj številčna in splošno razširjena lisica. Prisotne so tudi vse tri lovne vrste iz družine kun: jazbec, kuna belica in kuna zlatica. Splošno razširjena vrsta v območju je tudi poljski zajec, ki poseljuje predvsem nižinski in gričevnat svet. Fazan in poljska jerebica sta razširjena v nižinskem delu območja, njuna prisotnost je precej vezana na dodajanje v ujetništvu vzrejenih živali v naravo. Od lovnih vrst ptic v območju živijo tudi vse tri lovne vrste iz družine vranov, to so siva: vrana, sraka in šoja ter še raca mlakarica. Od lovnih vrst glodalcev v območju živijo tudi navadni polh, alpski svizec in pižmovka. Alpski svizec je prisoten v višinskih delih Karavank in Jelovice, pižmovka na območju večjih vodotokov in stoječih voda, navadni polh pa je splošno razširjen (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

4.2.1.4 LOVIŠČA V LUO

Na osnovi Odloka o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Uradni list RS št. 128/2004) spada v Gorenjsko lovsko upravljavsko območje 40 lovišč in 2 lovišči s posebnim namenom.

V II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje so bila na podlagi omenjenega odloka k dotedanjim loviščem gorenjskega LGO vključena lovišča lovskih družin Komenda, Vodice, Mengeš, Pšata in Šmarna gora iz nekdanjega Kamniško-Domžalskega lovsko gojitvenega območja in GL Ljubljansko polje in Toško čelo – združeni v Toško čelo, Medvode, Dobrova in Brdo – združeni v Dobrova, Polhov Gradec, Horjul in Šentjošt iz nekdanjega Dolomitskega lovsko gojitvenega območja. Na območju nižinskega dela

nekdanjega lovišča Kozorog Kamnik je bilo ustanovljeno lovišče Krvavec, razširjena pa so bila lovišča Šenčur, Komenda, Šmarna gora in Vodice.

Slika 4: Lovišča in lovišča s posebnim namenom v LUO Gorenjske (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 26)

4.2.2 Pridobivanje podatkov za pripravo načrta

Večino podatkov, potrebnih pri izdelavi lovsko upravljaljskih načrtov pridobi načrtovalec (ZGS) od upravljalcev lovišč in lovišč s posebnim namenom. Ti so na podlagi Pravilnika o evidentiranju odstrela in izgub divjadi ter o imenovanju komisije za oceno odstrela in izgub v lovsko upravljaljskem območju (2005) dolžni Zavodu posredovati podatke o odstrelu in izgubah divjadi. Te podatke morajo upravljalci voditi v evidenčnih knjigah in jih na koncu vsakega trimesečja v elektronski obliki posredovati Zavodu. Po koncu leta so upravljalci dolžni predložiti materialne dokaze odstrela in izgub v pregled Komisiji za pregled in oceno odstrela in izgub divjadi, ki se ustanovi za posamezno LUO. Komisija pregleda, dopolni in potrди podatke odvzema in izgub divjadi za vsa posamezna lovišča v LUO do 31.1. za prejšnje koledarsko leto in zapisnik o tem posreduje Zavodu (Pravilnik o evidentiranju ..., 2005).

V praksi upravljavci evidence v elektronski obliki vodijo v spletni aplikaciji Lisjak, ki omogoča načrtovalcem sproten vpogled vanje. Ta način je bil uveden v letu 2006 in je na začetku pri številnih upravljavcih lovišč povzročil nekaj težav, predvsem pri zakonsko določenih rokih posredovanja podatkov Zavodu. Prav tako ugotavljajo, da se je s prehodom evidentiranja odvzema divjadi na spletno aplikacijo Lisjak zmanjšala kvaliteta in zanesljivost pridobljenih podatkov (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Podatke o opravljenih ukrepih v življenjskem okolju divjadi načrtovalec pridobi od upravljavcev lovišč in lovišč s posebnim namenom. Ti so dolžni za potrebe izdelave letnega načrta LUO do 10. februarja Zavodu posredovati izpolnjen obrazec letni načrt lovišča v elektronski obliki. Ta vsebuje načrt in realizacijo odvzema divjadi iz lovišča ter načrt in realizacijo del v življenjskem okolju divjadi. Vsebinsko podatkov, ki so potrebni za izdelavo dolgoročnega načrta LUO, in jih morajo upravljavci posredovati Zavodu, s pisnim zahtevkom določi Zavod (Pravilnik o vsebini načrtov ..., 2005, 19. člen).

Načrtovalci v obravnavanem območju ugotavljajo, da so podatki o opravljenih delih v loviščih slabo zanesljivi in da so pri številnih upravljavcih močno precenjeni ali celo izmišljeni. Pri navajanju porabljenih ur za posamezne ukrepe na enoto površine se pojavljajo med upravljavci določene razlike, kar načrtovalec poskuša odpraviti z uvajanjem enotnih normativov. Prav tako načrtovalcem pri izdelavi načrtov predstavlja problem zamujanje zakonsko določenih rokov pri oddaji teh podatkov s strani upravljavcev (Letni lovsko upravljavski..., 2007).

4.2.3 Metode in načini izdelave posameznih delov načrtov

4.2.3.1 Naravovarstvene smernice

V LGO se nahajajo številna območja s posebnim režimom varstva narave: zavarovana območja, naravne vrednote, habitatni tipi, ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja – območja Natura 2000. Režime upravljanja in varstva ter druge pravne osnove za ta območja ureja zakonodaja s področja varstva narave, mednarodne pogodbe, resolucije, priporočila in občinski predpisi. Za to področje je pristojen Zavod RS za varstvo narave, ki je za potrebe lovsko upravljavskega načrtovanja v LUO izdal naravovarstvene smernice. K tem smernicam je tudi ZGS podal nekaj pripomb, ki so jih nato z Zavodom RS za varstvo narave v nekaterih delih uskladili in smernice sedaj veljajo kot obvezna podlaga za izdelavo letnih lovsko upravljavski načrtov (Hafner, 2007). Seznam vseh zavarovanih območij z režimom varstva je sestavni del dolgoročnega načrta LUO. Na različnih kategorijah območij varstva narave imajo naravovarstvene smernice različno težo. Tako veljajo na zavarovanih območjih, območjih Natura 2000 in naravnih vrednotah usmeritve

in režimi varstva narave kot obvezujoči. V primeru območij, predlaganih za zavarovanje in ekološko pomembnih območij, pa usmeritve in režimi varstva narave veljajo kot priporočila ter niso obvezujoče. Dolgoročni načrt LUO vsebuje seznam zavarovanih območij in habitatov in njihov kartni prikaz.

4.2.3.2 Življenjsko okolje divjadi

Načrtovalci v dolgoročnem načrtu LUO podajajo tudi oceno stanja življenjskega okolja divjadi, ki jo izdelajo na podlagi dostopnih podatkov in pa predvsem na podlagi svojih ocen (Hafner, 2007). V dolgoročnem načrtu posebej podajajo oceno prehranskih in bivalnih razmer za divjad ter oceno vplivov rabe prostora na bivalne razmere za divjadi. Oboje podajajo tudi za vsako posamezno vrsto divjadi posebej, tudi po ekoloških enotah. Za prehranske razmere za divjad v LUO načrtovalci v splošnem ocenjujejo, da se v zadnjih letih niso bistveno spremenile. Pri drugih bivalnih razmerah pa načrtovalci ugotavljajo, da so se poslabšale, predvsem zaradi povečanega vpliva človekovih aktivnosti v prostoru. (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Oceno stanja življenjskega okolja divjadi podajajo načrtovalci za vsako posamezno vrsto divjadi posebej, ločeno oceno prehranskih in bivalnih razmer ter vplive rabe prostora na bivalne razmere.

4.2.3.3 Presoja naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem

Škodam se pri upravljanju s populacijami divjadi ni mogoče izogniti. Pri škodah na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih se beležijo le tiste škode, ki jih oškodovani lastniki prijavijo. Načrtovalci ugotavljajo, da so v večjem delu območja škode v sprejemljivih okvirih, ponekod pa so prevelike (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Preglednica 2: Izplačane škode (v EUR) od divjadi v LUO Gorenjske (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 41, Letni lovsko upravljaljski ..., 2007: 18).

VRSTA DIVJADI	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002	2003	2004	2005	2006
Srna	1640	868	538	1010	1419	3811	2199	1415	336	5413	1231
Navadni jelen	1156	271	2166	989	1891	1436	931	2705	513	2533	8731
Muflon	501	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gams	146	134	54	0	0	0	0	0	0	0	0
Divji prašič	4687	2504	6598	11916	10593	11219	14261	18080	12462	14725	12705
Jazbec	95	192	167	93	381	0	89	194	125	32	152
Lisica	0	0	0	0	83	29	0	42	0	0	0
Šoja	0	96	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Siva vrana	0	0	0	0	0	0	81	134	115	384	96
SKUPAJ	8222	4065	9528	14011	14366	16490	17558	22567	13552	23088	22917

Veliko večino škod v LUO Gorenjske povzročajo tri vrste divjadi, to so divji prašič, srnjad in jelenjad. V zadnjem desetletju so te tri vrste skupaj povzročile kar 97,7 % vseh evidentiranih škod. Divji prašič je povzročil približno 75 %, srnjad 13 % in jelenjad približno 10 % izplačanih škod v zadnjem desetletju. Trend izplačanih škod je v zadnjem desetletju naraščal in se povečal za trikrat, kar načrtovalci pripisujejo tudi doslednejšemu prijavljanju škod s strani lastnikov. Precej škod upravljavci odpravijo z delovnimi akcijami, te škode tako tu niso evidentirane. Tak primer so predvsem škode zaradi ritja travnih površin od divjih prašičev, ki predstavljajo polovico škod zaradi te vrste. Drugo polovico predstavljajo škode na kulturah, predvsem koruzi. Načrtovalci navajajo, da tovrstne škode lastniki dokaj striktno prijavljajo, zato stanje škod izkazuje dokaj realno sliko številčnosti populacije divjega prašiča. Navajajo povečanje škod v zadnjem desetletju za 3 do 4 krat. Ugotavljajo tudi, da upravljavci škode od divjih prašičev zmanjšujejo z znatnim povečanjem obsega tehnične zaščite ogroženih površin in pa s preprečevalnim krmljenjem.

Škode od srnjadi močno variirajo in ne izkazujejo občutnega trenda povečevanja. Srnjad je povzročala škode predvsem na vrtninah (fižol, solata, radič), manj na drugih kulturah. Pri škodah od jelenjadi so prevladovali škode na poljščinah, za njimi so bile škode v gozdovih, najmanj pa jih je bilo na sadnem drevju in travnikih. Načrtovalci ugotavljajo, da se pri škodah od jelenjadi v zadnjih letih spreminja njihova struktura, namreč vedno več je škod v gozdovih. Tako je v letu 2006 že dobrih 77 % škod od jelenjadi izplačanih za škode v gozdovih. Obenem načrtovalci tudi ugotavljajo veliko večji obseg poškodb v gozdovih, ki pa jih lastniki večinoma do zdaj še niso prijavljali kot škode. Škode zaradi male divjadi

so majhne in se pojavljajo razpršeno in le občasno, kar načrtovalci označujejo kot vzpodbudno (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007) .

Preglednica 3: Izplačane škode (v EUR) v LUO Gorenjske v letu 2006 (Vir: Letni lovsko upravljavski ..., 2007: 18).

Vrsta divjadi	Kultura	Izplačana škoda
srnjad	kulture	1059
	travniki	0
	sadno drevje	0
	ostalo	173
skupaj		1232
jelenjad	kulture	42
	sadno drevje	1002
	travnik	779
	gozd	6779
	ostalo	130
skupaj		8731
divji prašič	kulture	6106
	travniki	6599
	ostalo	0
skupaj		12705
skupaj parkljarji		22668
jazbec	kultura	152
poljski zajec	sadno drevje	253
siva vrana	kultura	96
skupaj		500
VSE SKUPAJ		23168

Divjad povzroča poškodbe na gozdnih sestojih tudi z obgrizanjem in lupljenjem debel dreves. S tem povzroča gospodarsko škodo, ki se kaže v zmanjšanju količinskega in kakovostnega donosa gozdov in v večjem tveganju proizvodnje. Največ takih poškodb povzroči večinoma jelenjad na smrekovih letvenjakih in drogovnjakih. Pogosteje so poškodovani še jelka, veliki jesen, gorski brest, jerebika in tudi ostali (mehki) listavci. Obgrizanje povzroča jelenjad v zimskem obdobju, ko obgrize debela dreves z mehkejšim lubjem. Te poškodbe so izrazitejše v zimskih habitatih jelenjadi, v zimovališčih, kjer se jelenjad z obgrizanjem debel poslužuje edine dostopne hrane. To je še posebej izrazito v zimah z veliko snega in v območjih s prevladujočim deležem gozda. V območjih, ki niso

izrazito gozdnata, ampak se gozd prepleta s kmetijskimi površinami, so te poškodbe manj pogoste. V območju v zadnjih letih opažajo močno povečano poškodovanost dreves zaradi obgrizanja, še posebej je to izrazito na območju Jelovice z obrobjem, na območju Kokre in v zahodnih Karavankah. Povečala se je stopnja poškodovanosti, glede na površino pa se ni bistveno spremenila. Poškodbe zaradi lupljenja nastanejo v poletnih mesecih, ko so drevesa v soku. Jelenjad takrat z dreves lubje lupi v trakovih. Teh poškodb je evidentiranih bolj malo, saj se pojavljajo bolj prostorsko razpršeno. Najbolj so izrazite na Jelovici na jelkah, ki je glavna graditeljica sestojev. Načrtovalci ugotavljajo, da v preteklosti lastniki ponavadi niso prijavljali škod zaradi obgrizanja in lupljenja, zato se tej problematiki ni posvečalo dovolj pozornosti. V zadnjih letih pa je trend pojavljanja poškodb v močnem porastu, stanje zaradi obgrizenosti je v večini območja že zaskrbljujoče. Zato načrtovalci ugotavljajo, da bo potrebno številčnost populacije jelenjadi zmanjšati, saj je preštevilčna in predvsem v zimskih razmerah okolje ne prenese njene trenutne gostote (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

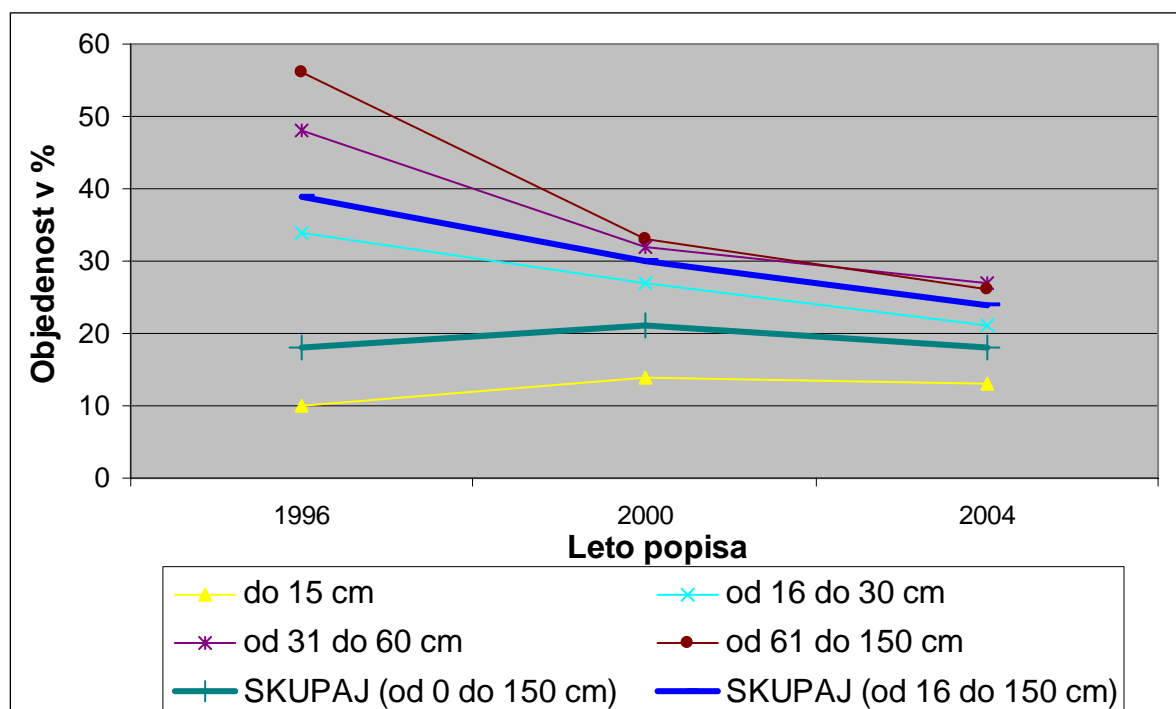
Slika 5: Škode od jelenjadi: obgrizanje v zimskem času na pravem kostanju

Objedenost gozdnega mladja

Popis objedenosti gozdnega mladja je metoda za spremljanje uspešnosti pomlajevanja gozda in je pomembno merilo usklajenosti odnosov med gozdom in divjadjo. Popis se izvaja z vzorčenjem, in sicer s popisom poškodovanosti mladja na vzorčnih ploskvah.

Izvajata se dve vrsti popisa, podrobni popis, ki se izvaja vsake štiri leta in hitri popis, ki se izvaja na sredi štiriletnega obdobja med dvema podrobnima popisoma. Ploskve so velike 5 x 5 m in so razporejene na mreži 2 x 2 km. Ploskev se izbere v radiusu 200 m od teoretične točke mreže. Na ploskvi mora biti sklep krošenj med 40 in 70 % in na njej ne sme biti dreves višjih od 2 m ter mora ležati na gozdni površini. Ko ploskev več ne izpolnjuje zahtev metode, se jo izloči iz popisa. Ko je takih ploskev več kot 50%, se stalna mreža ploskev obnovi tako, da se neuporabne ploskve nadomesti z novimi. Na ploskvah se za namen popisa mladje drevesnih vrst deli po določenih višinskih razredih (klice, mladje do 15 cm, 16–30 cm, 31–60 cm, 61–150 cm in nad 150 cm). Pri podrobnem popisu se po drevesnih vrstah ugotavlja število klic, poškodovanost in pogostost poškodovanosti terminalnega poganjka, število osebkov v razredu nad 150 cm in objedenost krošnje. Pri hitrem popisu se po drevesnih vrstah ugotavlja poškodovanost terminalnega poganjka v zadnjem letu za mladje nad 15 cm. Podatke pridobljene s terenskim popisom se nato obdelata z ustreznim računalniškim programom (Navodila za popis ..., 1996).

Tako kot drugje po Sloveniji je bila tudi na območju LUO Gorenjske postavljena mreža ploskev in na njih izveden podrobni popis objedenosti gozdnega mladja. Podrobni popis je bil ponovljen v letih 2000 in 2004, hitri popis pa je bil izveden v letih 1998 in 2002.

Slika 6: Stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih (Vir podatkov: Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 38)

Podatki, pridobljeni iz podrobnih popisov kažejo, da se je skupna objedenost drevesnih vrst v letu 2004 glede na leto 2000 zmanjšala. Načrtovalci ugotavljajo, da delež objedenosti v sloju od 16–150 cm upada predvsem zaradi naravnega izločanja osebkov in njihovega preraščanja iz nižjih višinskih razredov v višje.

Preglednica 4: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 38)

DREVESNA VRSTA	% drevesne vrste			DELEŽ DREVESNE VRSTE V MLADJU									OBJEDENOST		
				16 do 30 cm			od 31 do 60 cm			od 61 do 150 cm			(%)		
	1996	2000	2004	1996	2000	2004	1996	2000	2004	1996	2000	2004	1996	2000	2004
Smreka	29	28	30	70	56	59	23	31	27	7	13	14	22	14	13
Jelka	3	3	2	60	55	44	28	29	34	12	16	22	59	34	47
Rdeči bor	1			59			37			4			28		
Bukev	36	42	47	61	53	51	27	30	30	12	17	19	34	22	17
Gor. javor	9	9	7	75	76	77	22	19	20	3	5	3	67	59	63
Graden	5	2	3	85	85	85	15	14	13		1	2	58	68	12
Vel. jesen	4	4	3	68	51	46	27	35	34	5	14	20	58	64	48
Mali jesen	3	2	3	66	52	51	24	34	29	10	14	20	54	55	53
Beli gaber	3	2	1	52	46	49	33	34	36	15	20	15	49	46	32
Črni gaber		1	1		44	40		37	45		19	15		58	58
Kostanj	2	2	2	51	47	56	37	37	33	12	16	11	60	41	51
Jerebika	2	2	1	45	46	51	36	29	31	19	25	18	74	68	71
Negnoj	1	1		43	25		41	29		16	46		65	29	
Gor. brest	1	1		56	61		36	29		8	10		74	73	
Skupaj	100	100	100	65	55	55	26	30	29	9	15	16	39	30	24

Pomladitveni potencial se je v skupnem zmanjšal za 13 %. Objedenost večine drevesnih vrst se je v leto 2004 zmanjšala ali ostala na enakem nivoju kot leta 2000. Pri iglavcih se objedenost ni znižala, s tem da je pri smreki ostala približno enaka, objedenost jelke pa se je znatno povečala. Pri listavcih se je objedenost skupno zmanjšala, predvsem na račun bukve, pri plemenitih listavcih in jerebiki pa je še vedno previsoka. Obenem se je v mladju na račun bukve zmanjšal delež plemenitih listavcev.

Načrtovalci ugotavljajo, da se lokalno še vedno pojavlja zelo visoka stopnja poškodovanosti, ki onemogoča ustrezno pomlajevanje z glavnimi drevesnimi vrstami. Večjo stopnjo objedenosti ugotavljajo v arealu prisotnosti jelenjadi, še posebej na Jelovici. Na osnovi stopnje objedenosti posameznih vrst načrtovalci zaključujejo, da se stanje v

odnosu med divjadjo in okoljem ni pomembneje spremenilo (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

4.2.3.4 Vlaganja (ukrepi) v življenjsko okolje divjadi

Vlaganja v življenjsko okolje divjadi predstavljajo skupek ukrepov za ohranitev in izboljšanje prehrabnenih in drugih pomembnih pogojev v prostoru, ki ga divjad uporablja. V preteklosti je bil prisoten s tega vidika negativen proces postopnega opuščanja in s tem tudi zaraščanja travnatih kmetijskih površin. V današnjem času se je stanje teh procesov nekoliko popravilo, saj sistem subvencij v kmetijstvu vzpodbuja obdelanost tudi manj donosnih in slabše kvalitetnih kmetijskih zemljišč. Tako zaradi subvencija veliko del, ki ugodno vplivajo na stanje življenjskega okolja divjadi, opravijo lastniki zemljišč sami. Načrtovanje del za izboljšanje življenjskega okolja divjadi je zato težavno, saj je pri tem potrebno upoštevati lastništvo zemljišč. Upravljavci lovišč praviloma niso lastniki veliko zemljišč, za opravljanje teh del se morajo zato v okviru možnosti dogovarjati z lastniki (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Tako načrtovalci od upravljavcev težko zahtevajo izvedbo večjih del, zato jih načrtujejo glede na interes oziroma predlog upravljavca. Na splošno poskušajo načrtovalci povečati vlaganja v življenjsko okolje divjadi in s tem aktivno posegati na tem področju. Vlaganja iz tega naslova želijo povečati predvsem v območjih, kjer so problemi z rastlinojedimi kopitarji, in tako povečevati nosilno zmogljivost okolja v takih območjih. Prav tako poskušajo doseči povečanje vlaganj v življenjsko okolje male divjadi v poljskem prostoru, kjer pa je to še težje, saj je v takih območjih interes kmetijstva in lastnikov za obdelovanje površin še večji in upravljavci težko najdejo primerne površine za izvajanje potrebnih ukrepov. Načrtovalci želijo povečevati vlaganja v življenjsko okolje divjadi, vendar so zaradi omenjenih težav brez moči. Na tem področju pogrešajo boljše rešitve na področju zakonodaje in tudi večjo aktivnost inšpekcije pri nadzoru izvajanja in korektnega prikazovanja opravljenih del na tem področju (Hafner, 2007). V načrtih pri vsakem posameznem ukrepu navajajo podatke o stopnji uresničevanja načrtovanih ukrepov, vzroke za morebitno neizpolnitev načrtovanih ukrepov in njihovo učinkovitost oziroma ustreznost.

Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi - nega habitatov redkih in ogroženih vrst

Pod ta ukrep štejemo predvsem monitoring redkih in ogroženih vrst, v manjši meri pa tudi varovanje habitatov v loviščih manj pogosto prisotnih vrst male divjadi. Načrtovalci ugotavljajo, da se pravilna nega habitatov redkih in ogroženih živalskih vrst na nivoju lovskih organizacij izvaja le izjemoma in v zelo majhnem obsegu. Pri monitoringu gre predvsem za spremljanje stanja habitatov ter opazovanje, spremljanje in ugotavljanje prisotnosti in številčnosti redkih in ogroženih živalskih vrst, kot so veliki petelin, ruševac,

belka, planinski orel, gozdni jereb, planinski zajec. Načrtovalci priporočajo, da upravljavci lokacije pomembnih habitatov označijo na kartah, na podlagi česar bo možno izdelati in ažurirati kataster pomembnih habitatov (Letni lovsko upravljavski ..., 2006).

Vzdrževanje pasišč s košnjo

Najpomembnejše biomeliorativno delo, ki se opravi v življenjskem okolju divjadi, je košnja travnikov z namenom pospeševanja prehranske ponudbe za rastlinojedo divjad. Še posebej je pomembno ohranjanje in košnja travnih površin v predelih, kjer je njihov delež zelo majhen. Zaradi problematike zaraščanja kmetijskih površin načrtovalci menijo, da je v nekaterih delih LUO potrebno delež travnih površin ohraniti vsaj v dosedanjem obsegu. Izvajanje tega priporočajo na čim večjem številu lokacij, ki naj bodo predvsem v delih območja, kjer je prisotnih več vrst rastlinojedih kopitarjev. Ta ukrep je povezan z lastništvom zemljišč in je izvedljiv le ob močni angažiranosti upravljavcev (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Spravilo sena z odvozom

Nekateri upravljavci za potrebe krmljenja sami pridelujejo seno, zato tudi to delo spada med vlaganja v življenjsko okolje divjadi. Spravilo sena z odvozom se pretežno izvaja na površinah, ki se strojno kosijo. Ukrep je povezan s pridobivanjem ustreznih površin in zato tudi od samoiniciativnosti upravljavcev (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Gnojenje travnikov

Tudi gnojenje travnikov je ukrep vlaganja v življenjsko okolje divjadi, v kolikor ga izvajajo upravljavci na površinah namenjenih divjadi. Načrtovalci priporočajo, naj se izvaja predvsem na površinah, kjer je mogoča strojna košnja, vendar samo v predelih intenzivnejšega kmetijstva (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Vzdrževanje grmišč

Osnovni namen vzdrževanja grmišč je izboljševanje prehranske ponudbe za divjad. S periodičnim sekanjem na vsakih nekaj let (3–5 let) izkoriščamo velik rastni potencial grmovnega sloja, ki hitro reagira na motnjo in že v prvem letu oblikuje nove mlade poganjke, ki so zelo priljubljena hrana divjadi (Letni lovsko upravljavski ..., 2007). Načrtovalec ta ukrep predvideva v vseh loviščih, vsaj v minimalnem obsegu. V območju so z aktivnim pospeševanjem teh del tako že dosegli zastavljeni cilj, to je vsaj 1 ha površin vzdrževanih grmišč na 5000 ha lovne površine. V ta kontekst spadajo tudi čiščenja pašnikov, na katerih košnja ni več mogoča zaradi zaraščanja z gozdnim drevjem in grmovjem. Na teh površinah je tako omogočena le paša in objedanje poganjkov za domače živali in divjad. Tudi pri teh delih je največji problem najti ustrezne lokacije, saj morajo lastniki zemljišč soglašati z navedenim ukrepom, ki naj bi se ponavljal vsakih nekaj let.

Upravljavci primerne površine najlažje najdejo na zaraščajočih se planinah, kjer je preprečevanje zaraščanja tudi v interesu lastnika (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Priprava pasišč za divjad

Priprava pasišč za divjad pomeni osnovanje novih pašnih površin za rastlinojede kopitarje. S primernih površin se pri tem odstrani nezaželeno vegetacijo in se jih po potrebi zaseje s travo. Tudi namen osnovanja novih pasišč je izboljšanje prehranskih razmer za divjad. V večini primerov se ta ukrep izvaja kot čiščenje zaraščajočih se površin, krčitve gozdnih površin se izvajajo zgolj izjemoma. Ukrep se pospešuje v območjih z veliko gozdnatostjo in večjo gostoto populacij rastlinojedih kopitarjev (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Vzdrževanje gozdnega roba

Namen tega ukrepa je predvsem ohranjati dolžino gozdnega roba, saj je le ta zelo pomemben del krajine, ki predstavlja stičišče gozda z drugimi ekosistemi, divjadi nudi zatočišče ter dodatno prehransko ponudbo. Da bi najbolje opravljal svojo funkcijo, naj bi bil širok eno povprečno sestojno višino, stopničast in večslojen ter poraščen z različno visokim in gostim grmovjem. Načrtovalci ta ukrep najbolj pospešujejo v agrarni krajini in v povezavi s pospeševanjem plodonosnih drevesnih vrst. Količina načrtovanih in tudi izvedenih ukrepov s tega naslova je majhna, kar je posledica manjšega interesa upravljalcev in težkega pridobivanja primernih površin (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Vzdrževanje remiz za malo divjad

Ukrep se je povečini izvajal v nižinskih loviščih z močno pospeševanim kmetijstvom, saj s tem ukrepom izboljšujemo življenjske danosti in ustvarjamo boljše pogoje predvsem za malo divjad. Ta dela načrtovalci predvidevajo v loviščih, kjer je za to izražena pripravljenost upravljalcev (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007).

Vzdrževanje mokrišč in kaluž

V območjih, kjer je površinskih tekočih voda zelo malo, lahko osnovanje kaluž pripomore k temu, da se določene vrste divjadi (divji prašič, jelenjad) raje zadržujejo v njihovi bližini. Za ostale kaluže, na katerih se ne izvaja vzdrževanje, načrtovalec priporoča spremljavo v smislu preprečevanja škodljivih antropogenih vplivov. Pri mokriščih gre predvsem za varovanje in preprečevanje posegov vanje (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Izdelava in vzdrževanje večjega vodnega vira.

Na področjih, kjer kamninska zgradba ne omogoča obstanka površinskih voda, lahko v sušnih obdobjih umetno zgrajeni vodni viri predstavljajo pomemben vir pitne vode za divjad. Načrtovanje izdelave novih vodnih virov je odvisno zlasti od pripravljenosti upravljavcev za taka dela in za pridobivanje ustrezne lokacije in zemljišča za to (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Postavitev in vzdrževanje gnezdnic

Nekateri upravljavci poskušajo s postavljanjem in vzdrževanje gnezdilnic izboljšati pogoje za ptice, ki za gnezdenje potrebujejo dupla. Načrtovalci dajejo usmeritev, naj se ta ukrep še posebej pospešuje v loviščih, kjer je delež naravnih dupel majhen. Dajejo tudi navodila glede izdelave gnezdilnic, ki naj bodo izdelane iz naravnih materialov na tak način, da vanje ne more teči voda. Vhodne odprtine naj imajo premer med 28 – 32 mm. Za vzdrževanje se smatra vsakoletno čiščenje gnezdilnic s starim gnezdrom v jeseni (Letni lovsko upravljavski ..., 2006).

Ohranjanje in vzdrževanje plodonosnega drevja

Pri tem ukrepu gre za sadnjo plodonosnih vrst dreves in grmovnic. S tem ukrepom povečujemo pestrost prehranske ponudbe okolja. Načrtovanje tega ukrepa je odvisno od pripravljenosti upravljavca za njegovo izvajanje in zlasti za dogovarjanje z lastniki zemljišč pri izbiri lokacij za sadnjo. Načrtovanje tega ukrepa je težavno zaradi termina njegovega izvajanja, saj morajo upravljavci sadike plodonosnih vrst naročiti še preden je sprejet tekoči letni načrt (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Kemična zaščita

Eden izmed dodatnih ukrepov za preprečevanje trkov divjadi z vozili na cestah je postavljanje kemične zaščite. Pri tem se ob odseke cest, ki so najbolj kritične iz tega vidika, nanaša posebej za ta namen narejena kemična sredstva, ki s svojim vonjem odvrčajo divjad. Nanaša se jih na količke, ograje in druge predmete ob cesti v določeni predpisani medsebojni razdalji. Postopek je za optimalno učinkovitost potrebno ponavljati v določenih časovnih intervalih. Izvajanje in načrtovanje tega ukrepa je v veliki meri odvisno od pripravljenosti in samoiniciativnosti upravljavcev (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Tehnična zaščita

Upravljavci so po zakonu (ZDLov, 2004, 53. člen) dolžni zagotavljati sredstva za tehnično zaščito ogroženih površin pred škodo od divjadi. Tu gre večinoma za postavitve tako imenovanih »električnih pastirjev« za zaščito pred divjimi prašiči. Večina teh del je izvedenih z vnaprejšnjim dogovorom med upravljavci in lastniki zemljišč. Zato je tudi

načrtovanje teh ukrepov odvisno predvsem od predloga upravljalcev (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007).

Krmljenje divjadi

Krmljenje divjadi je delikaten ukrep, pri načrtovanju katerega je potrebna velika previdnost in poglobljeno znanje ter poznavanje aktualnih razmer v okolju. Krmljenje pomeni vnos biomase v naravne ekosisteme in lahko po tej plati prestavlja odklon od sonaravnega gospodarjenja. Nepravilno krmljenje divjadi lahko povzroči več škode kot koristi, saj lahko na primer nepravilna struktura krme ali napačna lokacija krmišča povzroči poslabšanje zdravstvenega stanja divjadi ali pa rezultira v povečanih škodah od divjadi. Zaradi vsega tega je odločitev o tem ukrepu podrejena namenu zaradi katerega je krmljenje potrebno izvajati. Ločimo tri vrste krmljenja: zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje. Večinoma se krmljenje v proučevanem območju načrtuje zaradi preprečevanja škod od divjadi v okolju. S tem namenom se izvaja preprečevalno krmljenje in zimsko krmljenje, v ta sklop pa lahko uvrstimo tudi krmne njive. Načrtovalci želijo zmanjševati vnos biomase v ekosisteme s krmljenjem, zato priporočajo uporabo krme, pridelane v okolju, v katerem se krmi, obenem pa zmanjšujejo količino položene krme na splošno. Ukrep krmljenja poskušajo načrtovati v smislu gibanja škod od divjadi in v smislu usklajenosti divjadi z naravnim okoljem, za izboljševanje obojega pa predvidevajo bistveni ukrep odstrela divjadi. Krmljenje se ne izvaja na naravovarstveno najpomembnejših območjih, to so naravni spomeniki, strogi naravni rezervati, naravni rezervati in deli širših zavarovanih območij s strožjim varstvenim režimom (IUCN II. kategorija) (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007).

Namen zimskega krmljenja divjadi je preprečevanje škod, ki bi jih divjad lahko povzročila v okolju. Namenjeno je izključno jelenjadi in muflonom in se izvaja v okoljih, v katerih se divjad v večjih skupinah najraje zadržuje v zimskem obdobju. S krmljenjem na takih lokacijah želijo načrtovalci zmanjšati vpliv divjadi, ki bi zaradi teh lokalno povečanih gostot populacije lahko povzročala večjo obremenitev okolja ali celo škode. Zaradi namena zimskega krmljenja se izvajanje odstrela divjadi na mestih krmljenja ne dovoljuje. Na mestih krmljenja je potrebno, še posebej pri visoki in dolgotrajni snežni odeji, skrbeti za stalno založenost krmišč, sicer se lahko pojavijo škode na gozdnih sestojih v okolici krmišč. Lokacija krmljenja vpliva na prisotnost divjadi v bližini krmišč, zato načrtovalci v načrtih na nekaterih območjih prepovedujejo krmljenje. Taka območja so tista, kjer prisotnost jelenjadi in muflonov pozimi ni zaželena, saj bi lahko zaradi neprimernih naravnih prehranskih razmer v tem času povzročala škodo na gozdnih sestojih. Taki območji sta v LUO Gorenjske predvsem plato Jelovice in pobočja Pokljuke. Prav tako ne želijo s krmljenjem povečevati zimskih koncentracij teh dveh vrst v robnem življenjskem prostoru jelenjadi.

Ker je sestava krme zelo pomembna, jo načrtovalci v načrtih predpišejo. Za jelenjad načrtujejo krmljenje z voluminozno (seno, vejniki, pesni rezanci, silaže) in sočno (okopavine, tropine, silaža, sadje) krmo. Za zimsko krmljenje muflonov predpisujejo naslednjo strukturo krme: voluminozna krma (seno, silažne bale) 40-50 %, sočna (okopavine, tropine, sadje) 40-50 % in močna krma (koruza, žita, kostanj) do 10 %. Načrtovalci priporočajo, da se krmi s krmo, proizvedeno na sonaraven način (Letni lovsko upravljavski ..., 2007). Zaradi navedenih razlogov in različnih gostot populacij jelenjadi in muflonov v različnih delih LUO je tudi načrtovan režim zimskega krmljenja po posameznih delih LUO različen.

Pri zimskem krmljenju jelenjadi v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah načrtujejo krmljenje le v osrednjem delu njenega življenjskega območja, in sicer le s sočno in voluminozno krmo, v razmerju 35 % proti 65 %. Prav tako načrtujejo krmljenje jelenjadi z voluminozno in sočno krmo v loviščih LD Kranjska gora in LD Dovje, ki tvorita osrednji del populacijskega območja jelenjadi ekološke enote zahodne Karavanke. Na platoju Jelovice in pobočjih Pokljuke je krmljenje omejeno le na seno, pridelano v tistem prostoru. V preostalem delu jelovške populacije jelenjadi načrtujejo krmljenje z voluminozno in sočno krmo, vendar samo v loviščih osrednjega dela populacijskega območja jelenjadi, v robnem delu pa krmljenja jelenjadi ne načrtujejo. Lokacije krmljenja jelenjadi se določijo v letnih načrtih, količina načrtovane krme pa ne sme biti presežena, razen v izredno hudih zimah, vendar morajo za to upravljavci v takih primerih pridobiti dovoljenje ZGS. Na splošno želijo načrtovalci obseg zimskega krmljenja jelenjadi znižati vzporedno z zniževanjem števila jelenjadi (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Zimsko krmljenje muflonov načrtujejo le v predelih povečanih koncentracij v zimskem obdobju. Krmljenje z močno krmo (koruza, žita, kostanj) načrtujejo le v obdobju september-december, v kombinaciji z voluminozno in sočno krmo v razmerjih: voluminozna krma 40-50 %, sočna krma 40-50 % in močna krma do 10 %. Za količino krme načrtovalci priporočajo, naj se prilagaja naravni ponudbi hrane. V sklop zimskega krmljenja divjadi sodi tudi krmljenje fazana in poljske jerebice v nižinskih loviščih s prisotnostjo teh dveh vrst. Načrtovalci predvidevajo zimsko krmljenje z žiti oziroma semenjem, do te krme pa mora biti preprečen dostop rastlinojedim kopitarjem in divjemu prašiču.

Preprečevalno krmljenje se izvaja zaradi preprečevanja škod in odvratanja divjadi od kmetijskih površin. Namenjeno je izključno divjemu prašiču. Načrtovalci tako predvidevajo izvajanje tega ukrepa strogo namensko in sicer tam, kjer prašiči dejansko ogrožajo kmetijske površine. Da bi doseglo tovrstno krmljenje svoj namen, morajo biti krmišča odmaknjena daleč proč od obdelanih površin, vsaj 500 m od roba gozda, v večjih strnjenih gozdnih kompleksih večjih od 100 ha. Število mest krmljenja načrtovalci omejujejo na eno krmišče na 1000 ha strnjenega gozdnega kompleksa. Krmišča za

preprečevalno krmljenje divjih prašičev najboljše dosegajo svoj namen, če so založena vse leto, še posebej pa v času vegetacije. Najbolj primerna krma so različne vrste žitaric, še posebej koruza, ki naj bodo po priporočilu načrtovalcev pridelane na sonaraven način. Ker vse to predstavlja močno krmo, je pomembno, da je le-ta položena tako, da je dostopna le divjemu prašiču in ne še drugim vrstam divjadi. To se lahko doseže s prekrivanjem krme, polaganjem krme v tla in z uporabo krmnega valja. Zaradi doseganja namena krmljenja odstrel divjih prašičev ni dovoljen na lokacijah preprečevalnega krmljenja. Za doseganje namena krmljenja niso potrebne velike količine krme, zato načrtovalci predvidevajo porabo največ 3 kg krme dnevno na posameznem krmišču. Skupen obseg preprečevalnega krmljenja se giblje vzporedno z gibanjem škod od divjih prašičev. V preteklih nekaj letih se je v Gorenjskem LUO obseg preprečevalnega krmljenja povečeval zato, ker so se povečevale škode.

Zaradi možnega negativnega vpliva divjih prašičev na gnezdenje gozdnih kur preprečevalno krmljenje ni dovoljeno v habitatih gozdnih kur, še posebej v bližini rastišč. V območju prisotnosti rjavega medveda pa morajo biti krmišča za divjega prašiča usklajena s strategijo upravljanja z medvedom v Sloveniji (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Privabljalno krmljenje se izvaja za lažje doseganje odstrela in je s tem pomemben ukrep preprečevanja škod pri problematičnih vrstah divjih kopitarjev, predvsem divjega prašiča. Namenjeno je divjemu prašiču, jelenjadi in muflonu. Ključna razlika glede na ostale vrste krmljenja je, da se na lokacijah privabljalnega krmljenja izvaja odstrel divjadi. Prednost takega odstrela je, da je precej uspešen po številu tako uplenjene divjadi, predvsem pa je pri takem odstrelu možno divjad pred odstrelom dobro oceniti. Za privabljalno krmljenje objekti (krmišča) niso potrebni. Uporablja se krma, ki jo ima divjad rada in jo privlači na mesta krmljenja, to je pri divjem prašiču predvsem koruza, pri jelenjadi in muflonih pa poleg močne še sočna krma. Načrtovalci dovoljujejo, da se skupna količina krme lahko preseže, omejitev je le pri dnevni založenosti privabljalnih krmišč za divjega prašiča, ki ne sme presegati 3 kg ustrezne krme (koruze ali žit).

Več navodil in omejitev je pri lokacijah. Tako načrtovalci predpisujejo, da se lahko privabljalno krmljenje jelenjadi na platoju Jelovice in Pokljuke izvaja le do sredine oktobra. Nadalje morajo biti mesta privabljalnega krmljenja zadosti oddaljena od krmišč, kjer se izvaja preprečevalno krmljenje, to je vsaj 500 m. Enako kot pri ostalih oblikah krmljenja tudi mesta privabljalnega krmljenja ne smejo biti v habitatih divjega petelina in ruševca, še posebej ne na rastiščih (izven površine 50–60 ha okrog centra rastišča) (Letni lovsko upravljalni ..., 2006). Načrtovalci dovoljujejo največ po eno lokacijo privabljalnega krmljenja na vsakih 400 ha gozdne površine. Nadalje predpisujejo, da so

mesta privabljalnega krmljenja lahko locirana le v strnjenih, zaokroženih gozdnih kompleksih, večjih od 200 ha, ne smejo biti v kmetijski krajini in v bližini kmetijskih kultur. V območju prisotnosti rjavega medveda morajo biti tudi privabljalna krmišča za divjega prašiča usklajena s strategijo upravljanja z medvedom v Sloveniji. Termin letne založenosti teh krmišč prepuščajo upravljavcu lovišča (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Krmne njive

Tudi krmne njive so ukrep za zmanjševanje škod od divjadi. Predvsem so namenjene divjemu prašiču, njihov namen je ponuditi primerno hrano divjadi, na zanjo lahko dostopnih in mirnih lokacijah, stran od kmetijskih površin in tako zmanjšati pritisk divjadi nanje. Zato je večina krmnih njiv locirana v območjih razširjenosti predvsem divjega prašiča in jelenjadi. V območju je večina krmnih njiv obdelanih v arealu divjega prašiča, manj jih je v območju razširjenosti jelenjadi. Po vrstah krme prevladuje koroza, sledi topinambur in detelja. Pri načrtovanju krmnih njiv načrtovalci v glavnem izdajo navodila ali mnenje o primernih lokacijah, pri načrtovanju pa so omejeni z lastništvom zemljišč. Večina lokacij krmnih njiv je v lasti upravljavcev lovišč in če je v njihovem interesu obdelava krmnih njiv, jim načrtovalci to dopustijo (Hafner, 2007). Obenem priporočajo, da bi bilo v območju potrebno obdelati več krmnih njiv, vendar je predvsem na območju areala jelenjadi pa tudi divjega prašiča zelo težko pridobiti nove ustrezne njive za obdelavo. Zato tudi dopuščajo, da je načrt tega ukrepa lahko presežen (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Pridelovalne njive

Pridelovalne njive upravljavci lovišč obdelujejo za potrebe pridelave krme za zimsko in privabljalno krmljenje. Ker tudi ta ukrep spada med vlaganja v lovišča, je tudi vključen v lovno gospodarsko načrtovanje. Načrtovalci tako pri tem ukrepu sprejmejo predloge upravljavcev, ki se tudi tu srečujejo s podobnim problemom kot pri krmnih njivah, s težavami pridobivanja ustreznih površin (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Sečnja v zimskem času

Sečnja posameznih dreves v zimskem času je ukrep preprečevanja škod predvsem od jelenjadi na gozdnih sestojih. Namen tega je povečati prehransko ponudbo v zimskem času zlasti v okoljih, kjer se v večjem številu zadržuje jelenjad in srnjad. Izmed drevesnih vrst je najprimernejša jelka, pri kateri divjad objeda iglice, za objedanje lubja in poganjkov pa so primerni posamezni listavci kot so brest, jerebika in mokovec. Izvedba tega ukrepa ni odvisna samo od upravljavca, saj je potrebno sodelovanje z lastniki zemljišč in javno gozdarsko službo. Ob ustreznem načrtovanju poseka v tem kontekstu primernih drevesnih vrst lahko za večino dodatne prehranske ponudbe za divjadi iz sklopa tega ukrepa

poskrbijo kar lastniki gozdov sami. Načrtovalci želijo ta ukrep pospeševati, čeprav se zavedajo, da upravljavci lovišč zelo težko zagotovijo ustrezno realizacijo (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Solnice

Sol, ponujena v solnicah, naj bi olajšala rastlinojedim kopitarjem spomladanski prehod na sočno hrano. V skladu s to domnevo načrtovalci predvidevajo dodajanje soli v solnicah samo v spomladanskem času. Obenem poskušajo zmanjševati količino soli, vnesene v naravno okolje na ta način. Upravljanje z divjadjo poskušajo načrtovati na čim bolj naraven način in predvsem s čim manjšim vnašanjem novih snovi, in s tem tudi soli, v naravo (Hafner, 2007). Zato tudi ne dovoljujejo postavljanja solnic v območju gozdnih rezervatov, v bližino območij naravnih vrednot, na območja naravovarstveno najpomembnejših habitatnih tipov, v ožja zavarovana območja in v dele širših zavarovanih območij s strožjim varstvenim režimom (IUCN II. kategorija), ob vodnih virih (mokrišča, kaluže) pa le v minimalni oddaljenosti 50 m in na način, ki onemogoča vnos soli vanje. Priporočajo tudi, da naj bodo solnice izdelane iz naravnih in okolju primernih materialov (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007). Ker divjad solnice privablja, kar ni povsod zaželeno, jih tudi ni dovoljeno postavljati ob javnih cestah, pa tudi v gozdnih predelih s poudarjeno obnovo in v mladovjih, oziroma je to dovoljeno le ob vsakokratnem dovoljenju lastnika gozda in soglasju Zavoda za gozdove.

V preteklem desetletju so v območju konstantno zmanjševali količino položene soli in jo zmanjšali za več kot 4 tone. Uvedli so ustrezno količino soli na solnico, ki znaša 3 kg na leto. Naredili so kataster solnic in s tem dosegli ustreznost njihovih lokacij. V območju je že daljše obdobje konstantno število solnic, to je okoli 4000, kar v povprečju znaša 1 solnica na 35 ha gozda (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

4.2.3.5 Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi

V dolgoročnih načrtih načrtovalci opredelijo tudi ciljno stanje življenjskega okolja divjadi. Tako glede na trenutno stanje postavijo dolgoročne cilje za življenjsko okolje divjadi.

V dolgoročnem načrtu za 2. Gorenjsko LUO za obdobje 2007–2016 (2007) načrtovalci predvidevajo čim večje ohranjanje naravnih, oziroma čim manj spremenjenih življenjskih združb s pestrostjo habitatov in različnih struktur v habitatih. Glede na to, da so sedanje razmere za večino vrst divjadi v nižinskih delih območja neugodne, predvidevajo za ciljno stanje življenjskega okolja divjadi ohranjanje posameznih dreves, grmovja, skupin dreves, omejnikov, obvodne drevnine in manjšinskih ekosistemov. V območjih z močnim

antropogenim vplivom predpisujejo ohranjanje zadosti velikih ostankov naravne vegetacije, v kmetijskem prostoru pa ohranitev prepletenosti kmetijskih kultur z gozdovi. Cilj je tudi ohranitev deleža gozdnega roba tam, kjer ga je veliko, in njegovo povečanje drugod. Naslednje je ohranitev travnih površin v gozdnem prostoru, pa tudi povečanje dodatne ponudbe hrane s krmnimi njivami v območjih z več vrstami rastlinojedih kopitarjev. Kot cilj postavljajo tudi omejitev vplivov motoriziranega prometa in drugih zvrsti rekreacije v življenjskem okolju divjadi, še posebej zaradi zagotavljanja miru v zimskem obdobju in v obdobju poleganja mladičev. Cilj je tudi zadostno število mirni con za divjad in ohranitev zdaj za divjad ugodnih prehranskih razmer v okolju, predvsem z ohranjanjem sedanjega deleža gozdov in ustrezno stopnjo gospodarjenja z njimi. Načrtovalci poudarjajo tudi nujnost ureditve gozdne paše domačih živali in planinske paše drobnice v visokogorju. Načrtujejo tudi uskladitev številčnosti populacij z nosilno zmogljivostjo okolja z odstrelom in obenem zmanjševanje količine krmljenja divjadi. V gozdovih je cilj ustrezno razmerje razvojnih faz gozda, primerna horizontalna in vertikalna zgradba, nadaljevanje naravnega pomlajevanja in pospeševanje tudi manj ekonomsko zanimivih drevesnih vrst, ki nudijo prehransko bazo divjadi (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

4.2.3.6 Ekološke enote pri upravljanju s populacijami

Ozemlje LUO načrtovalci pri načrtovanju ukrepov pri posameznih vrstah divjadi in ukrepov v življenjskem okolju divjadi delijo na ekološke enote. To je smiselno zaradi različnega življenjskega okolja divjadi v posameznih delih območja, različnih gostot posameznih vrst divjadi in posledično različnih medvrstnih odnosov. Pri oblikovanju ekoloških enot načrtovalci upoštevajo meje lovišč, katera cela razvrščajo v posamezne ekološke enote. Pri tem upoštevajo njihove geografske in ekološke lastnosti ter njihove značilnosti pri upravljanju z divjadjo. Zaradi različnih prostorskih razporeditev in gostot posameznih vrst divjadi so načrtovalci oblikovali tudi različne ekološke enote za posamezne vrste divjadi.

Načrtovalci za potrebe upravljanja s posameznimi vrstami divjadi v osnovi LUO Gorenjske delijo na pet ožjih ekoloških enot, ki jih za posamezne vrste divjadi različno združujejo (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007) .

Slika 7: Ekološke enote pri upravljanju z divjadjo in lovišča ter lovišča s posebnim namenom v Gorenjskem lovsko upravljaljskem območju (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 26)

Ožje ekološke enote v LUO Gorenjske in lovišča, ki jih obsegajo :

- **Karavanke – zahodni del**, obsega lovišča Kranjska gora, Dovje, Jesenice, Stol-Žirovnica, Begunjščica in Dobrča),
- **Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe**, obsega lovišča Jezersko, Storžič, Udenboršt in Tržič ter lovišče s posebnim namenom Kozorog Kamnik,
- **Severni del Ljubljanske kotline**, obsega lovišča Šenčur, Komenda, Krvavec, Mengeš, Pšata, Vodice in Šmarna gora,
- **Jelovica z obrobjem**, obsega lovišča Sorica, Železniki, Selca, Jošt-Kranj, Kropa, Jelovica-Ribno, Bled, Nomenj-Gorjuše, Bohinjska Bistrica, Stara Fužina,

- **Poljanska dolina in Dolomiti**, obsega lovišča Poljane, Gorenja vas, Sovodenj, Škofja Loka, Križna gora, Sorško polje, Žiri, Toško Čelo, Medvode, Dobrova, Polhov Gradec, Horjul in Šentjošt.

Enotnih oziroma predpisanih meril za določanje ekoloških enot ni, zato jih načrtovalci določajo po lastni strokovni presoji ob uporabi dostopnih podatkov o populacijah prostoživečih živali in njihovem okolju. Pri opisovanju ekoloških enot večinoma navajajo njihove značilnosti in medsebojne razlike v prisotnosti vrst rastlinojedih kopitarjev, velikih zveri, male poljske divjadi, zavarovanih gozdnih kur, poseljenosti in razporeditve naselij v prostoru, gozdnatosti in prepletanju gozda s kmetijskimi površinami, deležu površin nad gozdno mejo, prisotnosti planinske in gozdne paše domačih živali, mreže cest in gozdnih prometnic, prisotnosti in poudarjenosti najpomembnejših funkcij gozda ter še nekatere druge. Posebej pri značilnosti posameznih ekoloških enot poudarjajo še za živalski svet najpomembnejše konfliktnosti dejavnosti, kot so izletništvo, nabiralništvo, letalstvo, zmajarstvo, padalstvo, pojavljanje novih oblik rekreacije (kolesarjenje, motociklizem, turno smučanje), intenzivno gospodarjenje z gozdovi s pospeševanjem monokultur smreke v preteklosti, usmerjenost kmetijstva v monokulture in različni posegi v prostor.

4.2.3.7 Usmeritve za trajnostno gospodarjenje z divjadjo

V dolgoročnih načrtih so predstavljene tudi usmeritve za trajnostno gospodarjenje z divjadjo. Sestavljena so iz načel, ki služijo kot vodilo pri izdelavi letnih načrtov. Tako v poglavju Ohranitev in nega habitatov načrtovalci podajajo usmeritve predvsem za biotehnična dela in druge ukrepe iz tega naslova v gozdnem in negozdnem prostoru po posameznih ekoloških enotah. Podobno tudi pri usmeritvah za izboljšanje prehranskih razmer in usmeritvah za preprečevanje škod od in na divjadi načrtovalci podajajo načela in nabor ukrepov, ki so potrebni v tem kontekstu. Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacij posameznih vrst divjadi prav tako vsebujejo napotke iz tega naslova in še dodatno navodila, naj upravljavci spremljajo še medsebojne vplive med različnimi vrstami divjadi. Načrtovalci podajajo še usmeritve za kvalifikacijske vrste in habitatne tipe na Natura 2000 SPA območjih, kjer opisujejo lovno gospodarske ukrepe, potrebne za ohranjanje in spremljanje populacij gozdnega jereba, divjega petelina, risa in planinskega orla. Posebej sta v dolgoročnih načrtih predstavljeni še poglavji Usmeritve za določitev ukrepov v populacijah divjadi po posameznih delih LUO in Določitev osrednjih in robnih površin življenjskega prostora posameznih populacij divjadi, za doseganje zelene ciljne številčnosti ter smeri širjenja populacij divjadi v določenih predelih LUO, katerih vsebino bomo podrobneje predstavili pri obravnavanju posameznih vrst divjadi.

4.2.3.8 Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi

Načrtovalci se pri načrtovanju upravljanja s posameznimi vrstami divjadi poleg vseh veljavnih predpisov ravnajo še po Navodilih za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji (2005). Ta so bila izdelana z namenom poenotenja načrtovanja upravljanja s posameznimi vrstami divjadi v celotni državi. Za posamezne vrste divjadi tako ta navodila določajo izhodišča za prostorske okvire načrtovanja, presojo stanja vrste, delitev posamezne vrste v starostne in spolne razrede, cilje upravljanja z vrsto, ukrepe v populacijah in ukrepe v življenjskem okolju. Za razliko od v preteklosti uporabljenih gojitvenih smernic navodila določajo strukturo načrtovanega odvzema vrste po starostnih razredih in spolni strukturi za različne cilje upravljanja. Tako določajo različne strukture odvzema za namen vzdrževanja številčnosti vrste, za povečanje številčnosti ali za zmanjšanje številčnosti vrste.

V nadaljevanju prikazujemo načine obravnavanja posameznih vrst divjadi v načrtih. Posamezen postopek (poglavje, podpoglavje) obravnave v načrtih bomo podrobneje predstavili enkrat, pri tisti živalski vrsti, pri kateri sodimo, da je predstavljeni postopek najbolj evidenten.

SRNA (*Capreolus capreolus* L.)

Srnjad je prisotna po vsem LUO, ločeno jo obravnavajo v vseh petih ožjih ekoloških enotah, predstavljenih v poglavju o ekoloških enotah pri upravljanju s populacijami. Osrednjih in robnih površin življenjskega prostora za to vrsto načrtovalci ne določajo.

Preglednica 5: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo za načrtovanje pri srnjadi (Navodila za usmerjanje ..., 2005: 1)

Srnjaki	Srne
Mladiči obeh spolov	
Lanščaki	Mladice
Srnjaki 2+	Srne 2+

Analize preteklega upravljanja s posameznimi vrstami divjadi so v dolgoročnih načrtih narejene za predhodno desetletno obdobje, v letnih načrtih pa nekatere za predhodno leto, ostale pa za predhodno petletno obdobje. V letnih načrtih za preteklo leto načrtovalci analizirajo posebej realizacijo odvzema in strukturo izgub v celotnem območju in ločeno po ekoloških enotah.

Nadaljevanje	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	skupaj	%
Primerjava	/	/	/	/	/	/						
Načrt: odvzem / leto	97	98	99	00	01	02						
Načrt – skupaj	3743	3792	3630	3995	4507	4513	4508	4757	4859	4900	43204	
Odstrel in izgube/ načrt	118	92,6	102,3	101,4	95,3	99,2	102,4	96,4	95,7	98,1	99,8	
Delež SRNJAKOV	46,1	51,8	49,7	49,1	48,9	47,8	47,2	48,4	47,6	48,3	48,4	
Delež srnjakov 2+	23,6	27,3	26,8	25,2	24,2	23,7	19,9	21,1	20,7	20,5	23,1	
Delež mladih (mladiči, enoletni) glede na spol	53	53,4	52,7	53,2	56,1	54,7	58	56,3	57	58	55,4	
Izgube - vzrok												
1 neznan	6	0	72	31	28	27	126	71	45	226	632	5,1
2 bolezen	505	263	79	144	135	109	48	233	183	7	1706	13,7
3 krivolov	3	1	5	6	10	11	10	7	4	5	62	0,5
4 cesta	797	695	702	816	869	753	831	839	832	928	8062	64,7
5 železnica	4	35	3	14	2	2	1	2	2	10	75	0,6
6 zveri	95	52	12	4	12	13	4	4	4	7	207	1,7
7 psi	174	49	53	85	95	58	46	92	44	54	750	6
8 kosilnica	0	6	48	26	79	174	136	105	209	177	960	7,7
9 garje	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10 poškodbe	0	0	0	0	0	0	0	5	4	3	12	0,1

Analize gibanja telesnih mas in mas rogovja so v dolgoročnih načrtih narejene za preteklo desetletno obdobje in v letnih načrtih za preteklo petletno obdobje v celotnem območju in po ekoloških enotah. Nekatero analize telesnih mas so narejene tudi s pomočjo prilagojenih telesnih mas s prilagoditvijo na mesec uplenitve. V letnih načrtih je prikazana analiza srednjih telesnih mas pa spolnih in starostnih kategorijah srnjadi ločeno po ekoloških enotah za preteklo petletno obdobje in za preteklo leto posebej. V dolgoročnem načrtu je enaka analiza narejena za preteklo desetletno obdobje tudi za posamezna lovišča oziroma skupine lovišč, vključene pa so še analize trendov gibanja prilagojenih srednjih vrednosti telesnih mas po ekoloških enotah.

Preglednica 8: Telesne mase in mase trofej srnjakov v LOU Gorenjske (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 51)

Telesne mase (biološka telesna masa)										
Starostna in spolna kategorija/leto	1996/ 97	1997/ 98	1998/ 99	1999/ 00	2000/ 01	2001/ 02	2002	2003	2004	2005
mladiči M	8,2	8,9	9,3	9,5	8,8	8,9	8,8	8,6	9,3	8,8
indeks	100	108,5	113,4	115,9	107,3	108,5	107,3	104,9	113,4	107,3
lanščaki	11,7	11,8	12,3	12,4	11,7	12,3	12,5	12	12,6	12,2
indeks	100	100,9	105,1	106	100	105,1	106,8	102,6	107,7	104,3
srnjaki 2+	16,5	16,8	17	17,2	17,2	17,5	17,9	17,2	17,7	17,7
indeks	100	101,8	103	104,2	104,2	106,1	108,5	104,2	107,3	107,3
mladiči Ž	8,6	9	9,3	8,9	9	8,9	8,9	8,3	9,3	8,7
indeks	100	104,7	108,1	103,5	104,7	103,5	103,5	96,5	108,1	101,2
mladice	12,9	13	13,6	12,8	13	13,3	13,6	12,7	13,7	12,8
indeks	100	100,8	105,4	99,2	100,8	103,1	105,4	98,4	106,2	99,2
srne 2+	14,9	14,8	15,5	14,9	14,9	15,3	15,3	14,6	15,7	15,1
indeks	100	99,3	104	100	100	102,7	102,7	98	105,4	101,3
Masa trofej srnjakov 2+ (gr)										
srnjaki 2+	203	206	213	216	222	219	234	217	225	220
indeks	100	101,5	104,9	106,4	109,4	107,9	115,3	106,9	110,8	108,4

V dolgoročnih načrtih načrtovalci podajajo analizo mas rogovja srnjakov za predhodno desetletno obdobje. Poleg osnovne analize mas rogovij za celotno območje podajajo še analizo trendov gibanja prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovij po ekoloških enotah in analizo prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovij po posameznih loviščih ali skupinah lovišč znotraj ekoloških enot.

Preglednica 9: Analiza trendov prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja srnjakov po ekoloških enotah v letih od 1996 do 2005 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 56)

Ekološka enota	Srnjaki 1+	Srnjaki 2+
1	Velike razlike med obdobji, od leta 1998 mase stagnirajo	Trend naraščajoč
2	Trend naraščajoč	Razlik med obdobji nismo odkrili
3	Le LD Šenčur, razlik med obdobji nismo odkrili	Le LD Šenčur - Razlik med obdobji nismo odkrili
4	Poljanska dolina, trend naraščajoč	Poljanska dolina, trend naraščajoč
5	Velike razlike med obdobji, blag trend naraščanja	Razlike med leti, trend naraščajoč

V letnih načrtih načrtovalci podajajo analize prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja srnjakov za predhodno leto po ekoloških enotah in analizo neprilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja za celotno območje za predhodno obdobje.

Preglednica 10: Primerjava prilagojenih srednjih vrednosti mas rogovja srnjakov med prostorskimi enotami v letu 2005 (Letni lovsko upravljavski ..., 2006: 32)

Razred	Srednje vrednosti mas rogovja (grami)				
Ekološka enota	1	2	3	4	5
Srnjaki 2+	217	189	241	237	225

Legenda: 1 - zahodne Karavanke, 2 - vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3 - severni del Ljubljanske kotline, 4 - Poljanska dolina in Dolomiti, 5 - Jelovica z obrobjem

Načrtovalci v dolgoročnih načrtih posebej podajajo analizo primernosti načrtovanega odvzema srnjadi za predhodno desetletno obdobje, kjer pojasnjujejo tudi vzroke za morebitna odstopanja pri izvedbi. Ločeno obravnavajo še analizo opravljenih ukrepov v življenjskem okolju srnjadi. V letnih načrtih je to zajeto v oceni stanja populacije srnjadi. V dolgoročnih načrtih načrtovalci podrobneje opisujejo trend številčnosti populacij in podajajo oceno njihove prostorske razporeditve. Na podlagi strukture odvzema podajajo oceno spolne in starostne strukture ter prirastka, na podlagi ugotovljenih izgub pa načrtovalci ocenjujejo zdravstveno stanje populacije ter podajajo oceno medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami in usklajenosti z okoljem.

V dolgoročnih načrtih načrtovalci postavijo cilje pri upravljanju s populacijo srnjadi. Posebej so predstavljeni želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev, ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura, ciljno razmerje s populacijami ostalih vrst divjadi za različne dele območja ter ciljno stanje življenjskega okolja glede bivalnih in prehranskih razmer. V letnih načrtih so predstavljeni prilagojeni cilji, ki na kratko povzemajo cilje iz dolgoročnih načrtov oziroma podajajo njihove morebitne spremembe, ki jih v razlagi tudi utemeljijo.

Načrtovalci kot generalno usmeritev pri upravljanju s srnjadjo določajo, da želijo izboljšati kakovost živali v populaciji, znižati obseg prisotnosti parazitov in višino ter delež različnih izgub. Zato predvidevajo postopno povečevanje odstrela, s čimer bi številčnost populacije prilagodili na zimsko nosilnost habitatov. Močnejše posege predvidevajo v ekoloških enotah z večjim deležem izgub, nižjimi telesnimi masami in slabšim zdravstvenim stanjem srnjadi (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Dolgoročni načrti ne opredeljujejo konkretne višine odstrela, ampak določajo usmeritve, po katerih se višina odstrela določa v letnih načrtih »na osnovi ugotovitev kontrolne metode v najširšem smislu in postavljenih ciljev tako v območju kot v ekoloških enotah«

(Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 61). Dolgoročni načrti določajo starostno in spolno strukturo odvzema srnjadi, tako naj bi v odvzemu mladiči obeh spolov predstavljali 40 %, lanščaki 10 %, mladice 10 %, starejši (2+) srnjaki 17-20 % in starejše (2+) srne 20-23 %. Natančni deleži v teh okvirih pa se določijo v letnih načrtih glede na rezultate upravljanja in analizo kazalnikov in so lahko različni v posameznih ekoloških enotah ali loviščih.

V letnih načrtih se določi natančno število za odvzem predvidenih živali in natančna struktura odvzema po ekoloških enotah. Načrtovalci praviloma določijo v načrtu višino odvzema za cele ekološke enote, znotraj njih pa razporeditev po posameznih loviščih naredi Območno združenje upravljavcev lovišč (OZUL), pri čemer upošteva rezultate analiz biotskih kazalnikov, predvsem ugotovljene izgube in zdravstveno stanje, povprečni odstrel v lovišču v preteklem petletnem obdobju, gostota odstrela na 100 ha celotne površine lovišča, predlog odstrela, ki so ga podala lovišča, izvršen odstrel v predhodnem letu, načrtovan odstrel v predhodnem letu, spolna in starostna struktura odstrela v zadnjih petih letih s poudarkom na preteklem lovskem letu, trenutno stanje glede relativne številčnosti, prostorske porazdelitve in stabilnosti populacije ter odnosi do drugih živalskih vrst. Temeljna kriterija, ki ju predpisujejo načrtovalci za razdelitev odvzema po loviščih, sta gostota odstrela/100 ha, ki se upošteva med primerljivimi lovišči in delež ter trend izgub (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

V obeh vrstah načrtov so predstavljene tudi usmeritve za časovno dinamiko odstrela, ki podajajo priporočila za izvajanje odstrela posameznih kategorij srnjadi znotraj posameznega leta.

V dolgoročnih načrtih so za srnjad posebej podane še usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije. Poleg njih so navedene tudi usmeritve za ohranitev in nego habitatov v gozdnem in negozdnem prostoru ter izboljšanje prehranskih razmer, ki posebej opredeljujejo potrebne biomeliorativne in biotehniške ukrepe. Posebej so podane še usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi.

NAVADNI JELEN (*Cervus elaphus* L.)

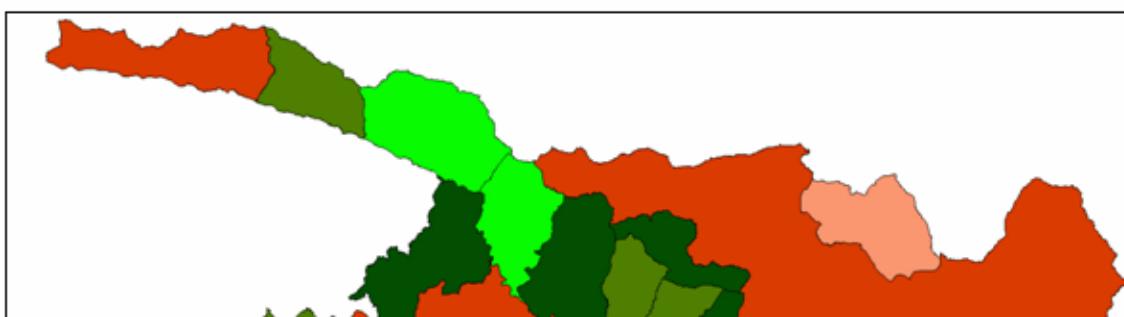
Načrtovalci jelenjad v LUO Gorenjske obravnavajo ločeno v treh ekoloških enotah, v katerih določajo tudi osrednja in robna območja življenjskega prostora jelenjadi :

- **Karavanke - zahodni del**, robno območje so lovišča lovskih družin Jesenice, Stol, Begunjščica in Dobrča ,
- **Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe** (združeni ožji ekološki enoti Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe ter Severni del ljubljanske kotline), robno območje so lovišča lovskih družin Šenčur, Komenda, Vodice, Šmarna gora, Mengeš in Pšata,
- **Jelovica z obrobjem** (združeni ožji ekološki enoti Jelovica z obrobjem ter Poljanska dolina in Dolomiti), robno območje so lovišča lovskih družin Stara Fužina, Kropa, Jošt, Križna gora, Sorško polje, Škofja Loka, Poljane, Gorenja vas, Sovodenj, Žiri, Toško čelo, Medvode, Dobrova, Polhov Gradec, Horjul in Šentjošt

Preglednica 11: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo za načrtovanje pri jelenjadi (Navodila za usmerjanje ..., 2005: 4)

Jeleni	Košute
Teleta obeh spolov	
Lanščaki	Junice
Jeleni 2–4	Košute 2 +
Jeleni 5–9	
Jeleni 10 +	

Na enak način, kot je prikazano za srnjad, so v načrtih narejene analize uresničevanja načrta odvzema jelenjadi in izgub.

Slika 8: Odvzem jelenjadi po loviščih v LUO Gorenjske (povprečje lovskih let 2003 do 2005, (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 69)

Prav tako so na enak način kot pri srnjadi v načrtih predstavljene analize gibanja telesnih mas in mas rogovja jelenjadi. V dolgoročnem načrtu načrtovalci podajajo analizo primernosti načrtovanega odstrela, kjer primerjajo indeks povečevanja odstrela jelenjadi z indeksom povečevanja izgub jelenjadi v preteklem obdobju. Tako ugotavljajo, da so izgube naraščale hitreje kot odstrel, ki bi lahko bil predvsem v zadnjih letih prikazanega obdobja višji na račun izgub (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Preglednica 12: Indeks povečevanja odstrela in izgub jelenjadi v obdobju 1997-2005 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007: 68)

razred	odstrel/izgube	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
teleta	odstrel	100	116	137	135	168	196	197	198	224
	izgube	100	80	120	160	180	120	380	330	300
jeleni	odstrel	100	136	147	142	167	189	204	186	237
	izgube	100	60	60	160	140	160	180	220	340
košute	odstrel	100	103	122	149	198	194	192	208	241
	izgube	100	83	117	167	217	233	417	367	433

V dolgoročnih in letnih načrtih je na osnovi analize merljivih kazalnikov okolja in populacije podana ocena stanja populacije jelenjadi po ekoloških enotah in za celotno območje. Načrtovalci sklepajo, da se v celotnem območju število jelenjadi kljub višanju odstrela v zadnjih letih ni bistveno spremenilo, oziroma se morebitne spremembe še ne odražajo v merljivih kazalnikih okolja in populacije. Ugotavljajo stabilno spolno razmerje znotraj populacije, z nekoliko večjim deležem samic, ki pa se izravnava s samci zaradi večjih naravnih izgub med samicami, medtem ko je pri samcih višji odstrel. Izgube zaradi prometa so majhne in se malo spreminjajo, naravne izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka pa so porasle po letu 2003 in dosegle vrhunec v hudi zimi 2005/2006, iz česar načrtovalci sklepajo, da se je v zadnjih letih zdravstveno stanje populacije zaradi neusklajenosti z okoljem poslabšalo, zima z veliko snega 2005/2006 pa je verjetno povzročila zmanjšanje številčnosti populacije.

V ekološki enoti Jelovica z obrobjem v območju razširjenosti jelenjadi živijo še srnjad, gams in muflon, vendar načrtovalci ugotavljajo boljše usklajenost populacije jelenjadi z ostalimi vrstami kot v ostalih dveh ekoloških enotah. V tej ekološki enoti je po ugotovitvah načrtovalcev v populaciji jelenjadi prevelik del mladih osebkov, zaradi pogosto preseženega načrta odstrela mladih in srednje starih jelenov primanjkuje starejših. Delež naravnih izgub je v tej ekološki enoti najmanjši, tudi zimsko krmljenje je tu potrebno le izjemoma. V karavanškem delu območja (ekološki enoti Karavanke - zahodni del in Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe) sta v območju razširjenosti jelenjadi najbolj prisotna še srnjad in gams. V osrednjem območju razširjenosti jelenjadi tu ugotavljajo zmanjšanje gostote srnjadi in širjenje jelenjadi v habitate gamsov. Analize kažejo na ustrezno spolno in starostno strukturo populacije, obenem pa je prisoten večji delež naravnih izgub, še posebej v ekološki enoti Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe, kjer ugotavljajo tudi najmanjše povprečne telesne teže jelenjadi.

Glede na vse analize načrtovalci ugotavljajo, da so življenjski pogoji za jelenjad najboljši na Jelovici z obrobjem, sledijo zahodne Karavanke, najslabše pa je ta vrsta usklajena z okoljem v območju vzhodnih Karavank in Kamniško Savinjskih Alp (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007).

V dolgoročnih načrtih so podrobno predstavljeni cilji pri upravljanju s populacijo jelenjadi, ki jih upoštevajo letni načrti. Tako je za jelenjad ključen cilj uskladitev populacij z nosilnimi zmogljivostmi okolja, kar pomeni znižanje številčnosti v vseh prostorskih enotah. Najmočnejše poseg v populacijo predvidevajo v osrednjem delu ekološke enote Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe. Načrtujejo omejevanje prostorskega širjenja jelenjadi v robne dele populacijskih območij, kar naj bi dosegli z močnejšimi posegi v osrednjem delu in z doslednim odstrelom vse opažene jelenjadi v robnem delu. Cilj je tudi

vzpostavitev naravne spolne in starostne strukture ter naravne razporeditve v prostoru. Predvidevajo tudi povečanje telesnih mas in mas rogovja v karavanškem delu območja in pa zmanjšanje izgub jelenjadi zaradi bolezni in abiotskih dejavnikov, predvsem z zagotovitvijo zdrave, z okoljem usklajene populacije jelenjadi. Glede medvrstnih razmerij želijo načrtovalci na območju Jelovice z obrobjem in v zahodnih Karavankah razmerje izboljšati v korist srnjadi, v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah pa tudi v korist gamsa. Cilj je tudi izboljšanje prehranskih razmer v poletnih habitatih jelovške populacije in v zimskih habitatih karavanške populacije, vendar ne s pomočjo dopolnilnega zimskega krmljenja, temveč z izboljšanjem naravne ponudbe hrane (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

V dolgoročnih in letnih načrtih so podane usmeritve za upravljanje s populacijo jelenjadi, katerih bistveni del je določitev višine in strukture načrtovanega odvzema jelenjadi. Dolgoročni načrti ne določajo konkretne višine odvzema, določajo pa njegovo strukturo. Tako dolgoročni načrt za leta 2007 – 2016 določa naslednjo strukturo za odzem jelenjadi: 40-42 % telet obeh spolov, 7-8 % lanščakov, 8-15 % jelenov 2-4 letnih, 4-7 % jelenov 5-9 letnih in 3 % jelenov 10+, 10-12 % junic in 20-25 % dvo in večletnih košut. Letni načrti določajo višino odvzema in njegovo strukturo za celotno območje in po ekoloških enotah in podajajo kriterije za razdelitev načrtovanega števila odvzema po posameznih loviščih. Odzem se načrtuje za osrednja populacijska območja jelenjadi, v loviščih robnega dela se odzem po višini v načrtih ne določa, določeno je le spolno razmerje odvzema, ki mora biti 1:1 (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Načrti podajajo tudi usmeritve za časovno dinamiko odstrela in dopustna odstopanja pri realizaciji odvzema ter ostale usmeritve. V dolgoročnih načrtih podajajo tudi usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije in usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi ter še usmeritve za ohranitev in nego habitatov v gozdnem in negozdnem prostoru, ter izboljšanje prehranskih razmer, v katerih posebej navajajo navodila glede biomeliorativnih in biotehničnih ukrepov.

GAMS (*Rupicapra rupicapra* L.)

Načrtovalci obravnavajo gamsa v štirih prostorskih enotah, ki se med seboj razlikujejo po različnem življenjskem okolju in po različnih medvrstnih odnosih gamsov v njih z ostalimi rastlinojedi. Te ekološke enote so:

- Karavanke - zahodni del
- Karavanke - vzhodni del ter Kamniške in Savinjske Alpe
- Jelovica z obrobjem
- Poljanska dolina (Škofjeloško hribovje) z Dolomiti

V robni del populacijskega območja gamsa v karavanškem delu območja spadajo lovišča LD Šenčur, Komenda, Vodice, Šmarna gora, Mengeš in Pšata, v jelovškem delu pa LD Sorško polje, Žiri, Toško čelo in Horjul. Širjenje areala gamsa v robni del populacijskega območja ni zaželeno.

Preglednica 13: Starostni in spolni razredi, ki se uporabljajo pri načrtovanju pri gamsu (Navodila za usmerjanje ...,2005: 8)

Starostni razred / spol	kozli	koze
I.	0+, 1+, 2+	0+, 1+, 2+
II.	3+ do 7+	3+ do 7+
III.	8+ in starejši	11+ in starejše

Pri upravljanju s populacijo gamsa se uporablja zgornja delitev na starostne in spolne razrede, le da se pri določitvi odvzema prvi (I.) starostni razred deli pri obeh spolih še na mladiče, enoletne (1+) in dvoletne (2+ - živali z dopolnjenim drugim življenjskim letom) živali.

Na enak način, kot je prikazano za srnjad, so v načrtih narejene analize stopnje uresničevanja načrta odvzema, gibanja telesnih mas in izgub gamsov. Ker so izgube pri gamsih najbolj očiten znak preveč številčne populacije, prikazujemo primer njihove analize v letnih načrtih.

Preglednica 14: Delež in struktura izgub v letu 2006 (Letni lovsko upravljavski ..., 2007: 52)

Ekološka enota	Delež izgub v odvzemu	Struktura izgub			Indeks koze 1+: kozli 1+
		mladiči	Koze 1+ in več	Kozli 1+ in več	
1	29,5	26,8	36,6	36,6	1,0
2	15,9	26,1	44,6	29,2	1,5
3	17,6	27,3	40,9	31,8	1,3
4	6,9	50,0	20,0	30,0	0,7

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

Preglednica 15: Izgube gamsa v LUO Gorenjske po vzrokih v letih 2002 – 2006 (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007: 58)

Izgube							
kategorija/leto	2002	2003	2004	2005	2006	skupaj	%
nenaravne izgube	1	3	1	3	4	12	2,7
naravne izgube	59	83	81	74	134	431	97,3
skupaj izgube	60	86	82	77	138	443	100
% izgub	7,8	10,6	10	9,7	16,9	11,1	
čisti odstrel	713	722	739	713	678	3565	
Vzroki izgub							
1 neznan	26	13	14	32	38	123	27,8
2 bolezen	23	42	32	10	37	144	32,5
3 krivolov		2				2	0,5
4 cesta	1	1	1	1	3	7	1,6
5 železnica						0	0
6 zveri			1	7		8	1,8
7 psi				2	1	3	0,7
8 kosilnica						0	0
9 garje	8	20	21	18	34	101	22,8
10 poškodbe				7	25	32	7,2

Na enak način kot pri srnjadi so v načrtih napravljene tudi analize gibanja telesnih mas gamsov. Prav tako na enak način, kot smo že prikazali, načrtovalci pri gamsih prikazujejo analize primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja ter analize ukrepov v življenjskem okolju gamsa.

Na enak način, kot je prikazano za srnjad, načrtovalci v načrtih izdelajo oceno stanja populacije gamsa. Če jo povzamemo, lahko ugotovimo, da je v nekaterih delih območja problematično predvsem zdravstveno stanje populacije. Najbolj močno v populacijo izmed bolezni posegajo gamsje garje, največji delež izgub zaradi te bolezni je v ekološki enoti zahodne Karavanke in v zadnjih letih še v enoti vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Spolna in starostna struktura populacije sta zadovoljivi, z nekoliko večjim deležem osebkov ženskega spola, za kar je vzrok občasno presežen odstrel samcev. Usklajenost z okoljem je večinoma dobra, v nekaterih delih območja pa slaba, kar dokazujejo posamezni izbruhi bolezni (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007).

Na enak način kot pri drugih vrstah so tudi za gamsa v načrtih podani cilji upravljanja. Na kratko jih lahko povzamemo z ugotovitvijo, da je potrebno populacijo gamsa številčno zmanjšati, zagotoviti uravnano spolno razmerje in zagotoviti primeren delež živali srednjega starostnega razreda. Še posebej to velja za območje zahodnih Karavank in Jelovice z obrobjem (Letni lovsko upravljaljski ..., 2007). Načrtovalci na enak način kot pri drugih živalskih vrstah v načrtih podajajo usmeritve za upravljanju s populacijo gamsa.

Pri določanju odvzema načrtujejo v letnem odvzemu najmanj 54 % mladih (ločeno na kozličke M in kozle 1+ skupaj 14 %, kozle 2+ 13 %, kozice Ž in koze 1+ skupaj 14 % ter koze 2+ 13 %), največ 36 % srednje starih (kozli od 3-7, 18 % in koze od 3-10 let 18 %) in 10% starih živali (kozli 8 in več let 5%, koze 11 in več let 5%). V primeru ugotovljene neuravnane sestave v populaciji dopuščajo odstopanja pri deležih posameznih starostnih in spolnih kategorij (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Tako zaradi ugotovljenega porušenega spolnega razmerja v zadnjih letih načrtujejo odvzem večjega deleža samic kot samcev.

DIVJI PRAŠIČ (*Sus scrofa* L.)

Pri obravnavi divjega prašiča ločijo načrtovalci v LUO Gorenjske dve ekološki enoti, in sicer:

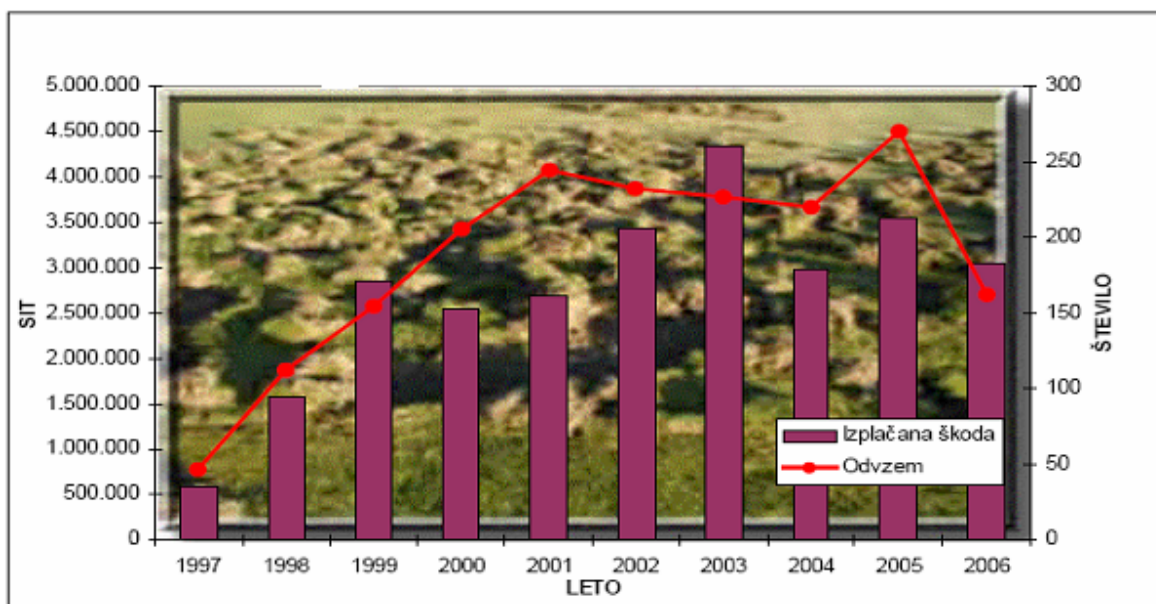
- karavanški del (Karavanke - zahodni del, Karavanke - vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe, Severni del ljubljanske kotline) in
- jelovski del (Poljanska dolina z Dolomiti, Jelovica z obrobjem) (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Preglednica 16: Starostni n spolni razredi se uporabljajo za načrtovanje pri divjem prašiču (Navodila za usmerjanje ...,2005: 14)

Moški spol	Ženski spol	Starost
Mladiči – ozimci		Do enega leta
Lanščaki	Lanščakinje	Dopolnjeno eno leto
Merjasci 2+	Svinje 3+	Dve leti in več

Na enak način kot za druge vrste, so v načrtih narejene analize stopnje uresničevanja načrta odvzema, gibanja telesnih mas in izgub divjih prašičev.

Pri oceni stanja populacije divjega prašiča načrtovalci ugotavljajo, da se je v zadnjem desetletju njegovo število močno povečalo, v določenih delih območja zato naraščajo konflikti z njimi. Ocenjujejo, da sta spolna in starostna struktura populacije ugodni, nihanja številčnosti pa so rezultat ugodnih prehranskih pogojev (obrodov plodnosnega devja) in posegov v populacijo (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Stanje odnosa okolje - divji prašič v loviščih z večjo gostoto in povečanimi škodami načrtovalci označujejo za nesprejemljivo (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Slika 9: Škode in odvzem divjih prašičev v LUO Gorenjske v letih 1997 - 2006 (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

Enako kot pri drugih vrstah načrtovalci predstavljajo cilje pri upravljanju s populacijo divjega prašiča. Tako načrtujejo, da je lahko vrsta prisotna na celotnem populacijskem območju v LUO, vendar je potrebno njeno številčnost močno znižati. Želijo obdržati ugodno spolno in starostno strukturo in dobro zdravstveno stanje populacije. Cilj je omejiti škode na kmetijskih površinah vzdrževati tako številčnost divjih prašičev, da ne bodo izpodrivali drugih živalskih vrst (npr. gozdnih kur) (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

Upravljavci v načrtih podajajo tudi usmeritve za upravljanje s populacijo divjega prašiča v območju. Pri določanju odstrela uporabljajo naslednjo strukturo, ki se uporablja za namen zmanjšanja številčnosti populacije: ozimci 50 %, lanščaki 30-35 % (spolno razmerje 1:1) in starejše živali (2+) 15-20 %. Delež načrtovanega odvzema samic (svinj) razreda 2+ je nekoliko večji od deleža načrtovanega odvzema samcev (merjascev) razreda 2+ (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). V nadaljevanju podajamo preglednico, ki prikazuje porazdelitev načrtovanega odvzema divjih prašičev po loviščih.

Preglednica 17: Plan odstrela divjih prašičev za leto 2007 v karavanškem delu LUO Gorenjske (Letni lovsko upravljavski ..., 2007).

LD	plan 2006	predlog LD 07	plan 2007	realizacija 2006	real. merjasci 06
Begunjščica	46	30	26	15	
Dobrča	21	18	13	7	
Dovje	5	1	1*	1	
Jesenice		1	1*	1	1
Jezersko	1	1	1*		
Kozorog	40	40	23	27	1
Kranjska Gora			1*		
Stol			1*		
Storžič	2	10	11	7	
Šenčur		1	1*		
Tržič		6	1*		
Udenboršt	6	12	12	7	
Komenda	7	7	5	3	
Vodice			1*		
Šmarna gora			1*		
Mengeš	1	1	1*		
Pšata	41	30	30	26	1
SKUPAJ	170	158	120	94	

KOZOROG (*Capra hircus ibex* L.)

Kozorog je v območju prisoten v obliki ene kolonije v LPN Kozorog, in sicer na območju Brane. V preteklosti je bila v območju še ena kolonija na območju Begunjščice in Zelenice, ki pa je izginila po izbruhu gamsjih garij. Današnja kolonija na Brani šteje okrog trideset živali, v kateri je bilo v letih 1996 do vključno 2006 odvzetih 20 bolnih in ostarelih živali. Načrtovalci v načrtih obravnavajo kozoroga v LUO Gorenjske na enak način kot druge vrste, upoštevajoč omejitve zaradi majhnosti populacije. V koloniji, ki je stabilna, načrtujejo odvzem le prestarelih, bolnih in telesno podpovprečno razvitih živali. V dolgoročnem načrtu dopuščajo možnost dodajanja živali za popestritev genske pestrosti kolonije.

MUFLON (*Ovis ammon (aries) musimon* Schraber.)

Muflon je pri nas alohtona vrsta in je bil v območju na več lokacijah umetno naseljen, danes je v območju in njegovi okolici prisoten v osmih kolonijah. Načrtovalci v načrtih analizirajo preteklo upravljanje in opisujejo stanje vrste na enak način kot pri ostalih vrstah rastlinojedih kopitarjev. Prav tako na enak način postavljajo cilje upravljanja. Osnovni cilj je obdržati sedanje kolonije s tako številčnostjo živali, ki bo predstavljala minimalen vpliv na okolje in populacije domorodnih živalskih vrst (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007). Enako kot pri drugih vrstah vsebujejo načrti tudi usmeritve za upravljanje s populacijo muflona.

DAMJAK (*Dama dama* L.)

Damjak je v LUO Gorenjske prisoten le občasno, v primeru pobegov iz obor. Zato je njegova obravnava v načrtih manj intenzivna, čeprav se naredi na enak način, kot za ostale vrste. Načrtovalci v načrtih predvidevajo odstrel vseh opaženih živali v območju.

ZVERI - Lisica (*Vulpes vulpes* L.), Jazbec (*Meles meles* L.), Kuna belica (*Martes foina* Erxleben.) in Kuna zlatica (*Martes martes* L.)

Načrtovalci v načrtih obravnavajo posamezne lovne vrste zveri ločeno, le kuno zlatico in kuno belico obravnavajo skupaj. Za vse obravnavane vrste zveri v območju je značilno, da njihovo številčnost najpomembneje uravnavajo bolezni, predvsem lisičje garje in pasja kuga, pred uvedbo peroralnega cepljenja pa še steklina. Pomemben delež pri odvzemu zveri imajo še izgube v prometu. Načrtovalci analizirajo preteklo upravljanje s posameznimi vrstami zveri v načrtih na enak način kot druge pri drugih vrstah, prav tako izdelajo tudi analize stanja posamezne vrste. Pri ciljih in usmeritvah za upravljanje s posameznimi vrstami zveri pri vseh vrstah načrtujejo nizke gostote populacij, ki bi zagotavljale manjši vpliv na populacije drugih vrst prostoživečih divjih živali in preprečevala razvoj bolezni. Ta cilj še posebej poudarjajo v območjih z več male divjadi in v habitatih gozdnih kur (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

OSTALE VRSTE DIVJADI

Lovsko upravljavski načrti LUO Gorenjske obravnavajo še naslednje vrste: alpski svizec (*Marmota marmota* L.), pižmovka (*Ondatra zibethica* L.), poljski zajec (*Lepus europaeus* Pallas), fazan (*Phasianus colchicus* L.), poljska jerebica (*Perdix perdix* L.), raca mlakarica

(*Anas platyrhynchos* L.), siva vrana (*Corvus corone cornix* L.), sraka (*Pica pica* L.), šoja (*Garrulus glandarius* L.), navadni polh (*Glis glis* L.), rakunasti pes (*Nyctereutes procyonoides* Gray.) in nutrija ali bobrovka (*Myocastor coypus* Molina). Načrtovalci te vrste obravnavajo na enak način kot ostale, vendar v manjšem obsegu, tudi upravljavci so za te vrste dolžni zbirati manj podatkov. Večina teh vrst se lovi v majhnem obsegu, večinoma je tudi namen upravljanja s temi vrstami njihova ohranitev in razvoj ter trajnostno zmerno izkoriščanje populacij z lovom. Le pri nutriji in rakunastem psu je cilj, da kot tujerodni vrsti v območju nista prisotni (Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko ..., 2007).

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

5.1 UPRAVLJANJE Z DIVJADJO KOT SESTAVNIM DELOM GOZDNIH EKOSISTEMOV

Upravljanje z divjadjo obsega upravljanje z lovnimi vrstami prosto živečih sesalcev in ptic (ZDLov, 2004). Torej gre za upravljanje le z delom živalske komponente naravnih ekosistemov, za načrtovanje le ene od vlog gozdov, katere z drugimi vlogami gozdov nepovezano obravnavanje bi bilo skregano z ekosistemsko naravo gozda (Gašperšič, 1988). Pomembnejši vpliv kot lovsko upravljaljski ukrepi, so na populacije divjadi v preteklosti imele spremembe v življenjskem okolju divjadi, torej v gozdu predvsem gozdnogospodarski ukrepi (Adamič, 1987). Zato je upravljanje z divjadjo močno odvisno zlasti od gospodarjenja z gozdovi. Načrtovanje upravljanja z divjadjo in gozdnogospodarsko načrtovanje se danes izvajata znotraj iste institucije oziroma iste stroke, torej gozdarstva v Zavodu za Gozdove Slovenije, ki izdeluje gozdnogospodarske in lovsko upravljaljske načrte in jih medsebojno usklajuje. Takšna združitev pomeni bolj celovito obravnavo gozdnih biotopov na enem mestu in je pomemben del koncepta mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi. Vendar upravljanje z divjadjo obsega obravnavo le dela prosto živečih živali v gozdnati krajini, kar je po našem mnenju slabost trenutne ureditve tega področja.

Aktivno upravljanje z živalskim svetom bi moralo poleg lovnih vrst obsegati tudi enako intenzivno obravnavo vseh drugih prosto živečih živalskih vrst na istem mestu, v istih načrtih. Že samo upravljanje z lovnimi vrstami danes vključuje nekatere posebne ukrepe za varstvo in izboljšanje življenjskih pogojev za posamezne zavarovane živalske vrste, zlasti za velike zveri in gozdne kure. Enako tudi gospodarjenje z gozdovi vpliva na habitate vseh živalskih vrst. Zato je nesmiselna trenutna razdeljenost upravljanja z živalskim svetom na upravljanje z lovnimi vrstami in upravljanje z ostalimi, zavarovanimi vrstami prosto živečih živali, za katere je pristojen Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

V koncept sonaravnega in mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi vsekakor sodi tudi gospodarjenje z gozdom za živalski svet, za lovne in zavarovane živalske vrste. Pri takem načinu obravnavanja gozdov je pogled na gozd kot na ekosistem, kot na tesno povezano združbo živalskih in rastlinskih vrst nekaj samoumevnega. Pri načrtovanju upravljanja z gozdnimi ekosistemi je njihova celostna obravnavo zato tudi edino smiselna. Najnovejše spremembe Zakona o gozdovih in Zakona o divjadi in lovstvu, ki še niso zaživele v praksi, tako že predvidevajo izdelavo skupnih gozdnogospodarskih in lovsko upravljaljskih načrtov območij. Če se osredotočimo na upravljanje z živalsko komponento gozda, bi bila najbolj smiselna njena celostna obravnavo v istih načrtih na istem mestu.

S takim pristopom bi lahko bil, v sklopu integralnega koncepta načrtovanja sonaravnega in mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi, dosežen usklajen razvoj gozdarstva, lovstva in varstva narave na skupnih ekosistemskih izhodiščih (Gašperšič, 1995). Upravljanje s celotnim živalskim svetom v gozdnih ekosistemih zahteva seveda tudi določena znanja, katerih pomanjkanje pri načrtovalcih (gozdarjih) bi se lahko nadomestilo s sodelovanjem in vključitvijo biologov (Papež, 1994).

5.2 PROSTORSKI OKVIRI

Osnovne prostorske enote pri upravljanju z divjadjo v Sloveniji so lovišča in LPN, ki so za potrebe upravljanja združena v lovsko upravljavska območja. LUO so tako oblikovana glede na meje lovišč in sicer na podlagi ekoloških dejavnikov in življenjskih značilnosti populacij divjadi oziroma skupin populacij divjadi, ki živijo na največji površini in imajo največji vpliv na okolje. Meje LUO so oblikovane še glede na naravne ali umetne meje, ki jih divjad redko prekorači, če pa ostre meje ne obstajajo, glede na meje lovišč. Pri oblikovanju mej LUO je dopuščena delitev celote populacije določene živalske vrste v primeru operativno prevelikih območij (ZDLov, 2004).

Pri oblikovanju LUO seveda ne morejo biti optimalno zajeta vsa ekološko zaokrožena populacijska območja vseh prisotnih vrst divjadi. Zato se v okviru območja in po mejah lovišč oblikujejo ožje ekološke enote za posamezne vrste divjadi, ki pa zaradi danih okvirov ne morejo vedno zajemati zaokroženih življenjskih prostorov posameznih populacij divjadi. Oblikovanje idealnih območij upravljanja s prosto živečimi živalmi je vsekakor praktično zelo težko ali celo nemogoče, saj je potrebno pri tem upoštevati veliko ekoloških in drugih dejavnikov, ki so za to pomembni. Idealne rešitve verjetno ni, saj so pri določanju mej takih območij poleg naravnih mej pomembne še administrativne meje (meje lovišč, občin, gozdnogospodarskih območij, regij).

Zanimiv in morda tudi pri nas uporaben pristop k temu problemu so ubrali na Madžarskem. Za oblikovanje regij upravljanja z divjadjo so uporabili metode multivariatne statistične analize, s katerimi so ugotavljali podobnosti med lovišči in jih na njihovi osnovi združili v regije upravljanja z divjadjo. Pri tem so za posamezna lovišča uporabili podatke o odstrelu in spomladanski številčnosti posameznih vrst divjadi ter podatke o razmerju med deležem gozda in kmetijskih površin. Kot kriterij za ekološke značilnosti okolja so uporabili podatke o sobivajočih populacijah divjadi. Metode, ki so jih uporabili so bile občutljive na spremembe v gostotah populacij divjadi in so služile za odkrivanje

podobnosti med med seboj oddaljenimi območji, pa tudi razlik med bližnjimi (Csányi, 1998).

Spremembe Zakona o gozdovih (2007) in Zakona o divjadi in lovstvu (2008) prinašajo v bodoče izdelovanje skupnega gozdnogospodarskega in lovsko upravljavskega načrta območja. Pri tem bi bilo verjetno najbolj smiselno, če bi bile meje območij upravljanja z divjadjo izenačene z mejami gozdnogospodarskih območij. Taka rešitev seveda ni idealna, prednosti tega pa so, da gozdnogospodarsko območje nudi najboljši informacijski sistem v okolju, da je v okviru območja organizirana služba za gozdnogospodarsko načrtovanje in da se zunanje meje gozdnogospodarskih območij razmeroma dobro ujemajo z mejami upravnih občin (Gašperšič, 1995).

5.3 NOSILEC NAČRTOVANJA

Za izdelavo lovsko upravljavskih načrtov je pristojen Zavod za gozdove Slovenije (ZDLov, 2004; ZG, 1993). Posegi gospodarjenja z gozdovi najbolj vplivajo na gozdne habitate in s tem tudi na populacije prosto živečih živali v njih (Adamič, 1987; Papež, 1994). Načrtovanje gospodarjenja z gozdovi je prav tako v pristojnosti ZGS. Obenem spada gospodarjenje z gozdovi za živalski svet v danes pri nas uveljavljen koncept večnamenskega gozdnogospodarskega načrtovanja. Zato menimo, da je javna gozdarska služba najprimernejši nosilec načrtovanja upravljanja s populacijami vseh vrst prosto živečih divjih živali, tudi zavarovanih.

Seveda mora zaradi različnih zahtev zainteresiranih skupin in kompleksnosti naloge pri načrtovanju upravljanja z divjadjo načrtovalec sodelovati z vsemi uporabniki gozdnate krajine (kmetijci, lovci...), z biologi in naravovarstveniki. Participacija vseh zainteresiranih s postopkom javnih predstavitev načrtov z možnostjo podajanja pripomb je predpisana z zakonom (ZDLov).

Načrtovanje upravljanja z divjadjo znotraj javne gozdarske službe (ZGS) izvajajo gozdarski strokovnjaki, katerih znanje o divjadi je ustrezno. Slabše pa je znanje gozdarjev o drugih, predvsem zavarovanih živalskih vrstah, zato bi ga bilo dobro nadgraditi z dodatnim izobraževanjem in vgraditvijo teh znanj v študijski proces (Papež, 1994). Vedeti moramo, da je upravljanje z živalstvom ponekod po svetu (npr. v ZDA) razvito kot uporabna veja biologije (wildlife management biology).

5.4 KONCEPT NAČRTOVANJA

V Sloveniji se upravljanje z divjadjo vključuje v koncept sonaravnega in mnogonamenskega gospodarjenja z gozdovi, ki temelji na adaptivnem upravljanju z gozdom kot kibernetiskim sistemom (Gašperšič, 1988). Pomembno izhodišče pri upravljanju z divjadjo je tudi načelo trajnosti, ki je prav tako vtakano v sistem upravljanja z divjadjo.

Ker je poznavanje vseh razmerij, soodvisnosti, vplivov in celo števila divjadi v naravnih ekosistemih praktično nemogoče, se tudi, podobno kot pri gospodarjenju z gozdovi, pri upravljanju s populacijami prosto živečih živali pri nas uporablja princip črne skinje. Ta temelji na spremljanju vhodov sistema in reakcij sistema na izhodih, medtem ko so notranja struktura in procesi znotraj sistema slabo poznani. Pri upravljanju z divjadjo so vhodi ukrepi (odstrel, krmljenje, gozdnogospodarski ukrepi...), s katerimi učinkujemo na divjad in njeno okolje, izhodi pa so spremembe na divjadi in tistih deli ekosistema, s katerimi je divjad neposredno povezana. Pristop, ki meri reakcije sistema, jih analizira in na njihovi podlagi načrtuje naslednje ukrepe, je pri nas tudi pri upravljanju z divjadjo znan kot kontrolna metoda. Pri tem so ukrepi (vhodi), s katerimi načrtno vplivamo na sistem, dobro poznani, pri evidentiranju reakcij sistema (izhodov), ki so posledica določenih ukrepov, pa je potrebno izbrati take, ki so objektivno merljivi in lahko dostopni (Simonič, 1982).

Kazalnike kontrolne metode v najširšem pomenu določa Program upravljanja z divjadjo, ki je del Nacionalnega gozdnega programa (2007), in sicer so ti kazalniki:

- trend številčnosti in prostorske razširjenosti populacij,
- ocena sponse in starostne strukture populacij na podlagi realizacije načrtov odvzema in sistematičnih opazovanj v preteklosti,
- trend telesnih mas in mas rogovja,
- zdravstveno stanje posameznih vrst divjadi,
- izgube posameznih vrst divjadi,
- stanje usklajenosti znotraj- in medvrstnih odnosov,
- spremembe v življenjskem okolju posamezne vrste divjadi,
- trendi vpliva posamezne vrste divjadi na gozd in na kmetijske rastline oziroma usklajenosti vrste divjadi z okoljem.

Pri izbiri kazalnikov je pomembna tudi zahteva, da morajo biti izbrani tako, da z njimi lahko merimo doseganje načrtovanih ciljev upravljanja. Pri tem zadostujejo tudi empirični podatki (Bailey, 1982).

Opisani koncept načrtovanja upravljanja z divjadjo in njenim okoljem je tako povsem odvisen od natančno in sistematično spremljanih ter na objektivni način pridobljenih podatkov o divjadi in njenem vplivu na okolje. Iz analize načrtov upravljanja lahko vidimo, da načrtovalci zelo natančno in temeljito analizirajo zbrane podatke in se na njihovi podlagi odločajo. V obstoječem sistemu načrtovalci pridobijo podatke o odvzeti divjadi, ukrepih za izboljšanje življenjskih razmer divjadi in o škodah v okolju od upravljavcev lovišč in LPN. Upravljavci (lovci) pa imajo lahko zelo subjektiven pogled na divjad in upravljanje z njo, o čemer priča ponekod problematično upravljanje z divjadjo s strani lovstva v preteklosti. Tako se lahko včasih porajajo tudi dvomi v točnost nekaterih podatkov, ki jih posredujejo upravljavci. Zato je še posebej pomembno, da načrtovalci sistematično spremljajo vpliv divjadi na okolje na neodvisen, objektivni način. Obstoječa metoda popisa objedenosti gozdnega mladja to sicer zagotavlja, ima pa nekatere pomanjkljivosti. Zaradi majhnega vzorca je uporabna le za velike površine, obenem pa predolgo vleče stare poškodbe rastlin v rezultatih (Hafner, 2007). Ker se razmerja v naravi lahko hitro spreminjajo, bi jih bilo po našem mnenju potrebno s popisom vpliva divjadi na gozdno mladje spremljati vsako leto. Menimo, da bi se našteje pomanjkljivosti metode dalo odpraviti in metodo prilagoditi tako, da bi bilo njeno izvajanje mogoče v sprejemljivih finančnih in kadrovske okvirih.

6 POVZETEK

V diplomski nalogi smo skušali na podlagi primera LUO Gorenjske prikazati način dela pri načrtovanju upravljanja z divjadjo. Pri tem smo najprej napravili pregled zgodovine lovno gospodarskega načrtovanja na ozemlju republike Slovenije.

Nato smo predstavili trenutno veljavno zakonodajo, ki ureja to področje. Prikazali smo sedanjo ureditev načrtovanja upravljanja z divjadjo, kjer smo obrazložili opredelitev, prostorske okvire in nosilce lovno gospodarskega načrtovanja ter predstavili vrste načrtov, njihovo vsebino in postopke njihove izdelave, sprejemanja ter spreminjanja.

V nadaljevanju smo opisali Gorenjsko lovsko upravljavsko območje in predstavili dogajanje na področju upravljanja z divjadjo na tem območju v preteklosti, s poudarkom na bivšem Gorenjskem lovskogojitvenem območju. Pri tem smo posebej poudarili poglobitve dogodke in spremembe, pomembne področju upravljanja z divjadjo.

Nato smo prikazali in analizirali tehnike izdelovanja načrtov lovsko upravljavskega območja. Posebej smo predstavili načine pridobivanja podatkov, potrebnih za izdelavo načrtov. Prikazali smo, kako načrtovalci izdelujejo ocene stanja življenjskega okolja divjadi in presoje naravnega ravnovesja in usklajenosti divjadi z njenim okoljem. Posebej smo poudarili metodo popisa objedenosti gozdnega mladja in predstavili njene rezultate na proučevanem območju. V nadaljevanju smo opisali način in problematike načrtovanja vlaganj (ukrepov) v življenjsko okolje divjadi. Prav tako smo predstavili, kako načrtovalci v načrtih LUO določajo ciljno stanje življenjskega okolja divjadi, tvorijo ekološke enote pri upravljanju s posameznimi populacijami in predpisujejo usmeritve za trajnostno gospodarjenje z divjadjo.

Nato smo analizirali tehniko načrtovanja upravljanja s posameznimi vrstami divjadi. Za posamezne vrste divjadi smo predstavili glavne značilnosti pri upravljanju z njimi v proučevanem območju, podrobneje pa smo pri tem uporabljene postopke navedli pri štirih vrstah divjadi. Tako smo pri srni prikazali način analize preteklega upravljanja, s poudarkom na analizah telesnih mas in mas rogovja. Pri navadnem jelenu smo predstavili oblikovanje ekoloških enot in prostorski (kartni) prikaz gostote populacije. Obravnavo izgub in bolezni v populaciji smo prikazali pri gamsu, pri divjem prašiču pa problematiko škod in način razdelitve odstrela znotraj LUO na posamezna lovišča.

V razpravi smo podali kritično oceno upravljanja z divjadjo kot sestavnim delom gozdnih ekosistemov, kjer smo predlagali popolno združitev upravljanja s celotnim živalskim svetom v sklopu integralnega koncepta načrtovanja sonaravnega in mnogonamenskega

gospodarjenja z gozdovi. Pri obravnavi prostorskih okvirov smo namesto današnjih LUO predlagali izenačitev enot upravljanja z živalskim svetom in gozdnogospodarskih območij. Najprimernejši nosilec načrtovanja je po našem mnenju ob participaciji zainteresiranih skupin ZGS. Koncept načrtovanja upravljanja z divjadjo temelji na kontrolni metodi. Pri tem načrtovalci uporabljajo kazalnike stanja divjadi in njenega okolja. Predvsem metode spremljanja vpliva divjadi na okolje bi bilo možno izboljšati.

7 VIRI

- Adamič M. 1987. Kdo upravlja s populacijami divjadi. V: Lovstvo in ribištvo v prostorskem načrtovanju. Ljubljana, Skupnost za lovstvo in ribištvo Slovenije: 27-30
- Bailey J.A. 1982. »In my opinion...«: Implications of "Muddling through" for Wildlife Management. Wildlife Society Bulletin, 10, 4: 363-369
- Csanyi S. 1998. Regional game management system in Hungary. Gibier Faune Sauvage 15, 3: 929-936.
- Dolgoročni načrt za 2. Gorenjsko upravljavsko območje za obdobje 2007-2016. 2007. Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije: 186 str.
- Erhatic Širnik B. 2004. Lov in lovci skozi čas. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 345 str.
- Galjot B. (ur.), De Brea-Šubic S. (ur.). 1998. Naših petdeset: jubilejni zbornik ob 50-letnici Zveze lovskih družin Gorenjske in lovskih družin Gorenjske. Kranj, Zveza lovskih družin Gorenjske: 167 str.
- Galjot B., Kelih M. 1998. Kronika gorenjskega lovstva. V: Naših petdeset: jubilejni zbornik ob 50-letnici Zveze lovskih družin Gorenjske in lovskih družin Gorenjske. Galjot B., De Brea-Šubic S. (ur.). Kranj, Zveza lovskih družin Gorenjske: 50-73
- Gašperšič F. 1988, Večnamenskost gozda in gozdnogospodarsko načrtovanje. V: Gozd – divjad : zbirka referatov in razprav z republiškega posvetovanja v Ljubljani 1988, Černač J. (ur.) Ljubljana, Samoupravna skupnost za gozdarstvo: 35-40
- Gašperšič F. 1995, Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem ravnanju z gozdovi. Ljubljana: 403 str.
- Hafner M. »Lovsko upravljavsko načrtovanje v praksi«. Kranj. (osebni vir, 23. 10. 2007).
- Kelih M. 1977. Razvoj lovstva na Gorenjskem. Kranj, Zveza lovskih družin Gorenjske: 27 str.
- Krže B. 1982. Divji prašič : biologija in gospodarjenje. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 183 str.

Letni lovsko upravljavski načrt za 2. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za leto 2006.
2006. Ljubljana, Zavod za gozdove slovenije: 100 str.

Letni lovsko upravljavski načrt za 2. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za leto 2007.
2007. Ljubljana, Zavod za gozdove slovenije: 97 str.

Nacionalni gozdni program. Ur. l. RS, št. 111/2007

Navodila za popis objedenosti gozdnega mladja. 1996. Ljubljana, ZGS: 7 str. (tipkopis)

Navodila za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji. 2005. Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije, 21 str.

Odlok o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah. Ur.l. RS, št. 128/2004

Ožbolt I. 1996. Izhodišča za Pravilnik o lovsko gojitvenem načrtovanju – nadgradnja zakona o gozdovih. Gozdarski vestnik, 54, 5/6: 275-283.

Papež J. 1994. Gospodarjenje z živalskim svetom. Gozdarski vestnik, 52, 2: 73-94.

Perko, F. 1989. Gospodarjenje z gozdom ob upoštevanju potreb rastlinojede divjadi. Ljubljana, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo: 193 str.

Pravilnik o evidentiranju odstrela in izgub divjadi ter o imenovanju komisije za oceno odstrela in izgub v lovsko upravljavskem območju. Ur. l. RS št. 120/2005

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja katastra lovsko upravljavskih območij, lovišč in lovišč s posebnim namenom. Ur.l. RS, št. 8/2005

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo. Ur.l. RS, št. 111/2005

Pravilnik o vsebini načrtov upravljanja z divjadjo. Ur. l. RS št. 111/2005

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. Ur.l. RS št. 111/2007

Ružič D. 1998. Statistični podatki lovišč lovskih družin Gorenjske za obdobje 1957-1995. V: Naših petdeset: jubilejni zbornik ob 50-letnici Zveze lovskih družin Gorenjske in lovskih družin Gorenjske. Galjot B., De Brea-Šubic S. (ur.). Kranj, Zveza lovskih družin Gorenjske: pril. 40 str.

Simonič A. 1982. Kontrolna metoda v gospodarjenju z divjadjo. V: Gozd – divjad. Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 161 – 214.

Skumavc B. 1998. Nekaj misli ob jubileju naše zveze. V: Naših petdeset: jubilejni zbornik ob 50-letnici Zveze lovskih družin Gorenjske in lovskih družin Gorenjske. Galjot B., De Brea-Šubic S. (ur.). Kranj, Zveza lovskih družin Gorenjske: 9-15

Šuler P. 1985. Lovska zakonodaja. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 411 str.

Urbas J., Lavrič J., Šušteršič M. 1951. Lovstvo. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 223 str.

Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob. Ur.l. RS, št. 101/2004

Zakon o divjadi in lovstvu. Ur.l. RS št. 16/2004

Zakon o gozdovih. Ur. l. RS št. 30/1993

Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS št. 96/2004

Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter upravljanju lovišč. Ur. l. SRS, št. 25/1976

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Mihi Adamiču za nasvete in usmerjanje. Zahvala gre tudi izr. prof. dr. Andreju Bončini za recenzijo.

Zahvaljujem se dipl. inž. Blažu Černetu in spec. dipl. inž. Miranu Hafnerju za posredovane podatke in strokovno pomoč.

Največja zahvala gre mojim staršem, ki so me podpirali in bili potrpežljivi z mano ves čas študija. Hvala tudi Mateji za pomoč in podporo pri izdelavi diplomske naloge.

